

MEBDE' VE ME'ÂD

**İmâm-ı Rabbânî, Müceddid-i elf-i sânî
Ahmed Fârûkî Serhendî
“Radyallahü anh”**

**Terceme
Süleymân Kuku**

**2002
İSTANBUL**

***Gayb perdesi ardında olan güzelliğlerin,
Hepsini Senin güzel sûretine koydular.***

***Hayâl kalemi düşünce sahîfesine ne çizse,
Mütenâsib şeklini ondan güzel yaptılar.***

***Abdullah-ı Dehlevî
“Kuddise sirruh”***

[Bu kitâb, fârisî dil ile yazılmış olup, bir kısmı arabîdir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm

Allahü teâlâyâ ibtidâ ve intihâda, ya'nî dünyâ ve âhîret-de, her zemân hamd ederim. Habîbi Muhammede “sallallahü aleyhi ve sellem” ve Onun temiz ve yüksek Âline salât ve selâm ederim.

Bundan sonra derim ki, bu şerefli risâle, latîf ve tadlı işâretlerden, ince ve yüksek sırlardan bahs eder. Müellifi, büyüklerin imâmı, ya'nî bütün mahlûkât üzerine Allahü te-âlânın hücceti, aktâb ve evtâdın önderi, ebdâl ve efrâdın gönüllerinin kiblesi, Kur'ân-ı kerîmden ibâret olan Seb'ül-mesânînin kâşifi bulunan Müceddid-i elf-i sânî, Üveysi-i Rahmânî, ârif-i Rabbânî, islâmın ve müslimânların şeyhi, şeyhimiz ve imâmımız, mezhebi Hanefî, tarîkatî Nakşibendî, nesebi Fârûkî Şeyh Ahmed hazretlerinin “kuddise sirruh” eseridir. Hidâyetinin güneşleri hiç batmasın ve insanlar feyzinden kıyâmete kadar fâidelensin. Bunun için yalnız Allahü teâlâdan yardım isteriz ve yalnız Ona güven- nirez.

1. FIKRA: Bu fakîrin kalbine bu yolun hevesi düşünce, Allahü teâlânın inâyet ve ihsânı onu, Nakşibendî Hâceleri- nin “kaddesallahü esrârehüm” hânedânının halîfelerinden birinin sohbetine erişdirdi. Ondandır bu büyükler yolunu alıp, o azîzin sohbetine devâm etdi. Ondandır hiç ayrılmadı. O bü- yüğün [Hâce Muhammed Bâkibillah hazretlerinin] teveccü- hünün bereketi ile, istihlâk bakımından kayyûmluk sıfatına erişen hâcegânın yüksek cezbesi kendisinde hâsıl oldu. Ayrıca, bidâyetinde nihâyetin hâlleri münderic olan yoldan da bir parça nasîbi oldu. Bu cezbe ile hâllendikten sonra, işi ve mu'âmelesi sülûkde karar kıldı. Bu yolu hazret-i Âlînin

“kerremallahü vecheh” rûhâniyyetlerinin terbiyesi ile sonuna kadar kat’ etdi. Ya’nî Onun Rabbi olan ismin yardımı ile gitdi. O ismden kâbiliyyet-i ûlâ [ilk kâbiliyyet] –ki, buna Hakikat-i Muhammediyye denir– “alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye” hazret-i Hâce Nakşibendin “kaddesallahü teâlâ sirreh” rûhâniyyetinin yardımı ile yükseldi. Oradan, hazret-i Fârûkun “radiyallahü anı” rûhâniyyetlerinin vâsıtası ile, o kâbiliyyetin üstüne çıkmak ele geçdi. Oradan da, o kâbiliyyetin üzerinde bulunan ve onun tafsîli gibi bulunan makâma –ki O makâm aktâb-ı Muhammediyye makâmıdır– Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretlerinin rûhâniyyetlerinin terbiyesi ile ulaşıdı. Bu makâma kavuşma zemânında, Hâce Nakşibend hazretlerinin “kaddesallahü teâlâ esrârehümâ” halîfesi olup, irşâd kutbu bulunan Alâeddîn Attâr hazretlerinin rûhâniyyetlerinden de o dervişe bir nev’ yardım ulaşıdı. Aktâbın, ya’nî irşâd kutublarının nihâyeti bu makâma kadardır. Zıl dâiresi de bu makâmda sona erer. Bundan sonra ya tam asldır, yâhud zille karışık asldır. Efrâd ismini alan büyük evliyâ bu devlete kavuşmakla şereflemlirler. Kutublardan ba’zısı da, efrâdla sohbet netîcesinde, asl ile zıllın karışık olduğu makâma kadar yükselip, bu karışık asla bakar. Fekat tam asla kavuşmak, yâhud ona nazar etmek, derecelerine göre, efrâda mahsûsdur. Bu Allahü teâlânın büyük ihsânıdır. Dilediğine verir. O, büyük ihsân sâhibidir.

Bu dervişe kutubluk hil’atı [büyük makâmı], kutubların makâmı olan dereceye kavuşduktan sonra, din ve dünyânın Efendisi “aleyhissalevâtü vet-teslîmât-ül-mübârekâtü vet-tehiyyâtü-t-tâmiyât” tarafından ihsân edildi. Böylece bu fakîri bu makâmıla şereflemlirdiler.

Bundan sonra, Allahü teâlânın inâyet ve ihsânları yine onun hâlini kaplayıp, bulunduğu bu makâmdan dahâ yukarıya yöneldi. Bir def’ada aslla karışık olan makâma ulaşıdı ve o makâmda bir nev’î fenâ ve bekâ ele geçdi. Geçmiş

olduğu makâmlarda da böyle olmuşdu. Aslla zıllın karışık olduğu bu makâmdan da ileri geçirip, asla âid makâmlarla şereflendirip, aslın aslına kavuşdurdular. Asl makâmlarında yükselme olan bu son urûc, ya'nî ilerleme ve yükselmeye Gavs-ı a'zam Muhyiddîn şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin “kaddesallahü teâlâ sirreh-ül-akdes” rûhâniyyetlerinden yardım geldi ve tasarruf kuvveti ile, o makâmlardan geçirip, asl-ül asla erişdirdiler ve o makâmdan tekrâr âleme döndürdüler. Nitekim bu geri döndürme işi, her makâmda olmuş idi.

Bu fakîre, son yükselmenin kendisine mahsûs olduğu ferdiyyet nisbetinin mayası, yüksek babasından hâsıl olmuş, yüksek babası da, bu makâmı, kuvvetli cezbe ve meşhûr hârikalar sâhibi bir azîzden elde etmişti. Lâkin bu fakîr, basîretinin [kalb gözü ile görmesinin] za'îfliği ve o nisbetin ortaya çıkmasının azlığı sebebiyle sülûk konaklarını aşmadan, onu kendinde bulamadı ve asla bundan hiç haberi olmadı.

O derviş, nâfile ibâdetlerde, bilhâssa nâfile nemâzlar da, babasından çok yardım gördü. Yüksek babası ise bu se'âdete Çeştî yolunda bulunan şeyhi vâsıtası ile kavuşmuşdu.

O dervişin [ya'nî imâm-ı Rabbânî hazretlerinin] ledünnî ilmlerle şereflenmesinde Hızırın “alâ nebiyyinâ ve aleyhis-salâtü ves-selâmü vet-tehiyye” rûhâniyyetinin yardımları oldu. Fekat bu hâl kutublara âid makâmdan geçmediği zemân süresince idi. O makâmdan geçtikten ve yüksek makâmlarda terakkiye kavuşduktan sonra ilmin alınması kendi hakikatinden olmakda, kendinde, kendiyle ve kendinden bulmaktadır. Zîrâ başkasının araya girmeğe mecâli kalmamıştır.

O dervişe, seyr-i anillahi billah diye tâbir olunan nüzûl, ya'nî iniş ve geriye dönüş zemânında, diğer silsilelerdeki

meşâyihın makâmlarından geçmek de elverdi ve her makâmdan büyük pay aldı ve geçtiği makâmlardaki meşâyih onun işi ve mu'âmesine yardımcı oldular ve kendi nisbetlerinin hülâsâlarını, öz ve esâslarını ona verdiler. İlk önce Çeştî büyüklerinin makâmından geçirildi ve o makâmdan büyük haz ve nasîb aldı. Çeştî tarikatindeki büyük meşâyih arasından, Hâce Kutbüddîn Bahtiyârî hazretlerinin rûhâniyeti diğerlerinden önce yardımda bulundu ve gerçekten kendileri o makâmda büyük şân sâhibi olup, o makâmın reîsidirler.

Bundan sonra Kübrevî tarîkati büyüklerinin makâmlarından geçmek vâkı' oldu. Bu iki makâm urûc, ya'nî yükselme bakımından berâberdir. Lâkin bu makâm, yukarıdan iniş, ya'nî geriye dönüş vaktinde, o ana caddenin sağında bulunmaktadır. Birinci makâm ise, o sırât-ı müstekîmin solundadır. Bu ana cadde öyle bir yoldur ki, irşâd kutublarının büyüklerinden ba'zısı o yoldan **ferdiyyet** makâmına ulaşırlar ve nihâyet-ün-nihâyeye kavuşurlar. **Efrâd-ı tenhâ**, yalnız olan efrâdın ayrı bir yolu vardır ki, kutubluk olmadan o yoldan geçilemez. Bu makâm sıfatlar makâmı ile bu ana cadde arasında bulunmaktadır. Sanki o, bu iki makâm arasında geçitdir ve her iki taraftan nasîb almaktadır. Birinci makâm ise, o ana caddenin bir başka tarafında bulunmakda olup, sıfatlar ile münâsebeti azdır.

Dahâ sonra, şeyh Şihâbüddîn'in reîsi bulunduğu, Sühreverdi büyüklerinin makâmlarından geçildi. Bu makâm sünnete uymak nûrları ile parlamaktadır. "Alâ masdarihes-salâtü vesselâmü vet-tehiyye." Aynı zemânda fevk-ul fevk müşâhedesinin aydınlığı ile süslenmiştir. İbâdetler bu makâmı elde etmekde yardımcıdır. Nâfile ibâdetlerle meşgûl olan ba'zı yetişmemiş, olgunlaşmamış sâlikler, nâfile ibâdetlere ülfetle, o makâma münâsebetleri sebebiyle, o makâmdan bir pay almışlardır. Nâfile ibâdetler, asâleten, ya'nî doğrudan doğruya o makâmı münâsebetdedir. Diğerleri-

nin, mübtedî olsun, müntehî olsun, ya'nî yolun başında bulunsun veyâ sonunda bulunsun vâsitalı, ya'nî dolaylı olarak o makâmı münâsebetleri vardır. [Burada vâsita yine nâfilelerdir.] O makâm çok parlaktır. Bu makâmı müşâhede edilen nûrâniyyet, diğer makâmlarda azdır. Bu makâmıdaki meşâyıh, sünnet-i seniyyeye ittiba' ile, büyük şân ve yüksek mertebede bulunmaktadır. Kendileri gibi olanlardan husûsî özellikleri ile apayrı bir imtiyâzla ayrılmaktadırlar. Onlara bu makâmı müyesser olanlar, başka makâmlarda, yükselme bakımından dahâ üstün olsa da, ele geçmez.

Ondan sonra cezbe makâmına indirdiler. Bu makâm, hesâbsız cezbe makâmıdır. Oradan da aşağı indirdiler. Geriye dönüş, ya'nî yükseldikten sonra tekrâr inme makâmının sonu, hakikat-i câmi'a denilen kalb makâmıdır. İnsanları irşâd etme ve kemâle getirme bu makâma inmeğe bağlıdır. Bu fakîri bu makâma indirdiler. Bu makâma iyice yerleşmeden tekrâr bir urûc, yükselme vâkı' oldu. O zemân aslı da, zıl gibi geride bıraktı. Kalb makâmında vâkı' olan bu urûc sebebiyle temkîne kavuştu. Vesse-lâm.

2. FIKRA: Ferdiyyet kemâlâtını da kendinde bulunduran bir irşâd kutbunun vücûdu [varlığı] çok azîzdır. Bir çok asrlardan ve hesâbı zor zemânlardan sonra ancak böyle bir cevher zuhûr eder ve karanlık âlem onun nûrû zuhûruyla aydınlanır. Onun irşâd ve hidâyet nûru bütün âlemi içine alır. Arşın tepesinden dünyânın merkezine kadar, kimde rüşd, hidâyet, îmân ve mârifet hâsıl olursa, onun vâsıtasıyla olur ve ondan istifâde olunur. Onun tavassutu olmadan hiç kimse bu devlet ve ni'metlere kavuşamaz. Onun hidâyet nûru dünyâyı kuşatan okyânus gibi, bütün âlemi içine almıştır. O deniz donmuş gibi olup, aslâ hareket etmez. O büyüğe müteveccih olan bir şahs, ona ihlâsla bağlı ise, yahud o büyük bir tâlibin hâline teveccüh ederse, işte bu te-

veccüh esnâsında, tâlibin kalbinde sanki bir pencere açılır ve o yoldan, teveccüh ve ihlâsı mikdârınca, o deryâdan içer içer ve kanar. Bunun gibi, Allahü teâlânın zikrine müteveccih olan bir kimse, o azîze hiç teveccüh etmese, ammâ onu inkârından değil, tanımadığı için böyle yapsa, aynı istifâde onda da hâsıl olur. Lâkin birincisinde olan istifâde bundan dahâ fazladır.

Fekat bir kimse o azîzi inkâr etse, onun büyüklüğünü kabûllenmese, yâhud o büyük zât, ondan incinse, her ne kadar Allahü teâlânın zikri ile meşgûl olsa da, rüşd ve hidâyetin hakikatinden mahrûmdur. Ona feyz gelmesine onun inkarı sed ve sebep olmaktadır. Yoksa o azîz, onun istifâde etmemesini ve onun zarar görmesini istememekdedir. Hidâyetin hakikati ondan uzaklaşmıştır. Eğer rüşd varsa, sûret ve şekldedir. Ma'nâsız sûretin ise fâidesi pek azdır.

O azîze karşı ihlâs ve muhabbet üzere olanlar, her ne kadar yukarıda bildirilen teveccüh ve zikr-i ilâhî ile meşgûl olmasalar da, sırf muhabbetleri sebebi ile, rüşd ve hidâyet nûruna kavuşurlar. Hidâyet üzre olanlara selâm olsun!

3. FIKRA: Bu fakîre ilk açılan kapı, bulmak zevkı olup, bulmanın kendisi değildi. İkinci hâlde ise, bulmak ele geçti ve bulmak zevkı gitdi. Üçüncüsünde ise, bulmak da, bulmak zevkı gibi yok oldu. İkinci hâl, kemâl ve vilâyet-i hâssa derecesine kavuşma hâlidir. Üçüncü makâm ise, tekmiî [tâlibleri kemâle getirme] ve insanları Hakka da'vet için geriye dönüş makâmıdır. Önceki hâl, sâdece cezbe bakımından kemâldir. Buna sülûk de eklenir ve temâm olursa, önce ikinci, ardından üçüncü hâl hâsıl olur. Sülûk yapmamış bir meczûb ikinci ve üçüncü hâle kavuşamaz. Kâmil ve mükemmil olan bir mürşid, cezbese sülûkünden önce olandır. Ondan sonra sülûkü cezbeseinden önce olan gelir. Bu ikisinden maadası aslâ kâmil ve mükemmil değildir. Vessalâtü ves-selâmü alâ hayr-il beşeri Seyyidinâ Muhammedin ve

âlih-il ethar.

4. FIKRA: Bu fakîr, Rebi’ül-evvel ayının sonlarında, bu büyük hânedânın [Nakşibendî büyükleri silsilesinin] halîfe-lerinden bir azîzin hizmet ve sohbeti ile şereflendi ve bu büyükler yolunu ondan aldı. Aynı senenin Receb ayının ortalarında, sonda olan hâllerin başlangıca yerleştirilmiş bulunduğu nakşibendî huzûruna kavuştu. O azîz, “Nakşibendî nisbeti, bu huzûrdan ibâretdir” buyurdu.

On tam sene ve bir kaç ay sonra Zilkâde ayının ilk yarısında, başlangıç ve ortalarda bir nice perdeler arkasında bidâyete yerleşmiş olan nihâyet, önündeki perdeleri yırttı ve gerçek yüzünü gösterdi. Hiç lekesiz ve engelsiz ve perdesiz ortaya çıktı. O zemân anlaşıldı ki, başlangıçta bu ismin sûreti, görüntüsü, o vücûdun bir karaltısı ve bu müsemmeden bir ism var idi. Aralarındaki fark çok büyüktür. İşin hakîkati burada ortaya çıktı. Mu’âmelenin sırrı burada âşikâr oldu. Tatmayan anlıyamaz. Vessalâtü ves-selâmü alâ Seyyid-il en’âm ve âlih-il kirâm ve eshâbihil-izâm.

5. FIKRA: (O hâlde Rabbinin ni’metlerini dile getir) âyet-i kerîmesi mûcibince derim ki: Bu fakîr bir gün kendini sevenlerle birlikde halkada oturuyordum. Kendi harâblığıma, perîşanlığıma bakdım. Bu bakışım o kadar kuvvetlendi ki, kendimi bu duruma [insanları irşâd ve hidâyete da’ve-te] münâsebetsiz buldum. Bu esnâda, **(Allah için tevâzu’ edeni, Allah yükseltir)** hadîs-i şerîfi ma’nâsınca, hakîkatden uzak bu kulu mezellet [aşağılık] toprağından kaldırdılar ve kalbine şöyle seslendiler: “Seni ve kıyâmete kadar, bana kavuşmak için seni vâsıtalı ve vâsitasız tevessül edenleri mağfiret eyledim.” Bir yanlışlık olmasın diye de tekrar etdiler. Bu, hayâl, zan cinsinden olan ve şübhe taşıyan bir söz değil, hakîkat ve vâkı’adır. Bunun için Allahü teâlâyâ sayısız hamd ve senâ, en temiz tesbîh ve tehiyyeler olsun. Rabbi-mizin beğendiği derecede medhler ve senâlar olsun. Ves-

salâtü ves-selâmü alâ Resûlihi seyyidinâ Muhammedin ve Âlihi kemâ yahrâ.

Bundan sonra ilhâm ile bildirilen bu ma'nâlı sözü, her-kese duyurmamı emr buyurdular. Beyt:

***Kocakarı kapısına gelirse bir pâdişâh,
Ağam, bıyığın burup, etme gizli gizli âh!***

(Muhakkak ki, Rabbinin magfireti çok geniştir)
âyet-i kerîmedir.

6. FIKRA: Seyr-i ilallah, Allahü teâlânın isimlerinden sâ-likin mebd-e-i teayyünü bulunan isme kadar olan seyrinden ilerlemesinden ibâretidir. Seyr-i fillah ise, o ismde ilerlemek demektir. Bu seyr, esmâ, sıfat, şuûn ve i'tibârât-dan mücer-red olmak i'tibâriyle zât-ı ehadiyyete kadar devâm eder. Bu tefsîr, ya'nî yaptığımız bu açıklama, ALLAH mubârek is-minden murâd, bütûn ism ve sıfatları kendinde bulunduran vücûb mertebesinde tutulduğu takdîrdedir. Ammâ ALLAH mubârek isminden murâd, zât-ı baht [sırf zât-ı ilâhî] ise, o zemân seyr-i fillah, bildirilmiş olan bu ma'nâ ile, seyr-i ilal-laha dâhil olur ve bu durumda seyr-i fillah hiç bir zemân ele geçmez. Çünkü zât-ı bahtdaki seyr nihâyetün-nihâye nokta-sında tasavvur olunamaz. Zîrâ o noktaya kavuşduktan sonra, orada hiç duraklamadan geri âleme dönülür. Bu ge-ri dönüş **Sey-i anillahi billah** denir. Bu anlatdığımız öyle bir ma'rifetdir ki, nihâyet-ün-nihâyeye kavuşanlara mah-sûsdur. Bu fakîrden başka, Evliyâdan hiç kimse bu ma'ri-fetden bahs etmemiştir. Âyet-i kerîmede, **(Allah, diledikle-rini kendine seçer)** buyuruldu. Velhamdü lillahi Rabb-il âlemîn, vessalâtü ves-selâmü alâ Seyyid-il mürselîne Mu-hammedin ve âlihi ecma'în.

7. FIKRA: Vilâyet kemâlleri, ya'nî evliyâ mertebeleri çe-şid çeşiddir. Bir kısmının vilâyet derecelerinden nasîbi bir derece olur. Bir başka kısmının isti'dâdı iki derece, ba'zıla-

rının üç derece, ba'zılarının kâbiliyeti dört derece olur. Kîminin de isti'dâdı beş derece olur. Bunlar çok azdır. Bu beş dereceden birinci derecenin hâsıl olması, fi'llerin tecellîsine, ikinci derece sıfatların tecellîsine ve son üç derece, mertebelerine göre zâtın tecellîlerine bağlıdır. Bu fakîrin sohbetinde bulunanların çoğu, bu derecelerden üçüncü derecede bulunmaktadır. Azı da dördüncü derecede, pek azı ise, evliyâlık derecelerinin nihâyeti olan beşinci derecededir. Bu fakîre göre kemâl, ya'nî vilâyetdeki olgunluk derecesi, bu derecelerin ötesindedir. Eshâb-ı kirâmın "rıdvânullahi aleyhim ecma'in" zemânından sonra bu kemâl kimsede görülmemiştir. Bu mertebe, cezbe ve sülûkün çok üstündedir. İleride inşaallahü teâlâ bu kemâl hazret-i Mehdîde zuhûr edecektir. Vessalâtü vesselâmü alâ hayr-il beriyye!

8. FIKRA: Nihâyet-ün-nihâyeye kavuşmuş olanlar, geriye dönüşde de en aşağı mertebeye inerler. Nihâyet-ün-nihâyeye kavuşmuş olmanın alâmeti, işte bu en aşağı mertebeye inmektir. Geriye dönüş ve iniş, bu şekilde olunca, geriye dönen ve çıktığı gibi en aşağı mertebeye inen, temâmen sebebler âlemine müteveccih olur. Onun bir kısmı Hak sübhânehuya, bir kısmı ise insanlara müteveccih [yönelmiş, yüzünü çevirmiş] değildir. Zîrâ bu hâlde bulunmak, nihâyet-ün-nihâyeye [sonun sonuna] kavuşmamanın alâmetidir ve böyle olan en aşağı mertebeye inemez.

Ya'nî demek istiyoruz ki, mü'minin mi'râcı olan nemâz kılma esnâsında geriye dönmüş velînin latîfeleri [kalb, rûh, sır, hafî ve ahfa ve nefs]inin Allahü teâlâyâ husûsî teveccühü hâsıl olur ve nemâz bitinceye kadar devâm eder. Nemâzdan sonra, yine bütün varlığıyla insanlara döner. Lâkin farz ve sünnetleri edâ ederken, altı latîfe Allahü teâlâyâ müteveccih olur. Nâfile nemâz esnâsında ise, yalnız latîfelerin en latîf olanı ile müteveccih olmaktadır. **(Allahü teâlâ ile öyle zemânlarım oluyor ki...)** hadîs-i şerîfi, herhâlde bu husûsî vakte işâretidir ki, bu da nemâza mahsûsdur. Bu işâ-

rete bizi yaklaşdıran delîl de, **(Gözümün ışığı** [bütün neş'em] **nem zdedir)** hadîs-i şer fidir. Bu kar neye [ipucu-na] ekleyeceğimiz iki işâret dah  vardır ki, bunlar da sahi  keşf ve sarîh ilh mdır. Bu ma'rifet bu fakîre mahsûs ma'rifetlerdendir. Meş y  bu kemâli, iki teveccüh aras n  birleşdirmede bilmişlerdir. Her şeyin en doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Vesselâmü al  menittebe'al-h d  veltezeme mütâbe'at-el Mustaf  aleyhi ve al  âlihîs-salevâtü vet-teslim t  etemmühâ ve ekmelühâ.

9. FIKRA: Meş y  [büyük tesavvuf âlimleri] buyurmuşlardır ki, Evliy n n, vilâyet mertebesine kavuşduktan sonra ki m ş hedesi enf sdedir. Seyr-i ilallahda yolda ilerlerken hâsıl olan  f k n m ş hedesi mu'teber değildir. Bu fakîre keşf olunan ise, dah  başka olup, onda nefsdaki [kendindeki] müşâhede de,  f kdaki [dışarıdaki] müşâhede gibi mu'teber değildir. O müşâhede Hak teâlânın gerçek m ş hedesi değildir. Hak teâlâ b   n ve b  iğ nedir [Nasıl ve ne hâlde olduğu bilinemez].   n [ta'rif edilen] aynas na s ğmaz; bu ayna ister  f k, ister enf sde olsun.

Allahü teâlâ, âlemin ne içindedir, ne dışındadır. Ne  le-me bitişikdir, ne de ondan ayrıdır. Allahü teâlâyâ müşâhede ve r 'yet de, ne âlemin içindedir, ne de dışındadır. Ne  le-me bitişikdir, ne de  lemden ayrıdır. Bunun içindir ki,  h ret-deki r 'yete, ya'nî Cennetde Allahü teâlâyâ görmeğe, nasıl olacağı bilinmiyen bir görmedir demişlerdir. Bu akl ve düşünce ile anlaşılamaz. Dünyâda bu sırr  seçilmişlerin se ilmişlerine açıklamışlardır. Onlara olan r 'yet değilse de, r 'yet gibidir. Bu  yle büyük devlet ve se' detdir ki, Eshâb-  kir min "aleyhim r dv n" zem n ndan sonra çok az kimse bununla şereflenmişdir. Bu gün bu söz kab lden uzak görünse ve  okları doğruluğuna yanaşmasalar da, büyük bir ni'meti izhâr etmektedir. Kısa görüşlü ve dar d ş nceliler inans n veyâ inanmas n! Bu nisbet bu özelliği ile yarın hazret-i Mehd de görülecektir, inş allah  teâlâ. Doğru yol-

da olanlara ve Resûlullah'a "sallallahü aleyhi ve sellem" uyanlara selâm olsun! Salevâtullahi teâlâ ve teslimâtühü aleyhi ve alâ âlihi ve eshâbihi ecma'in.

10. FIKRA: Bir tâlib bir şeyhin [mürşid-i kâmilin] huzûruna gelince, şeyh ona istihâre etmesini söylemelidir. Üçden yediye kadar istihâre etdirmelidir. İstihârelerden sonra istek ve arzûsunda bir tezebzüb [dalgalanma ve tereddüd] meydâna gelmezse, ona büyükler yolunu açmalıdır. İlk iş ona tevbeyi öğretmektir. Bunun için iki rek'at tevbe nemâzı kılmasını söylemelidir. Zîrâ bu yolda tevbesiz adım atmak fâidesizdir. Ammâ tevbede icmâl [kısa ve topluca bütün günâhlardan tevbe etmek] yeterlidir. Tafsîlini dahâ sonraya bırakır. Çünkü bu günlerde, ya'nî ilk zemânlar himmetler düşük, kalbler dağınık olup, arzû edilen netîce elde edilemez. Eğer başdan tafsîli tevbe etmeğe mecbûr edilse, bunun ciddî olabilmesi için epey bir zemân gerekir. Bu zemân zarfında istek ve arzûsunda bir gevşeklik ve soğuma meydâna gelebilir ve bu yüzden istediği şeyden geri kalabilir. Hattâ başdan yapılan tafsîli bir tevbe beklenen netîceyi veremeyebilir.

Bundan sonra, tâlibin hâline münâsıb olan bir vazîfe vermelidir. İsti'dâd ve kâbiliyyetine uygun zikir ta'lîm ve telkîn etmelidir. Yoldaki işini kolaylaştırmak için tâlibin hâline teveccühde eksiklikde bulunmamalı, kalbinde hâsıl olan hâlleri gözetmeli, ondan uzak durmamalıdır. Yolun edeb ve şartlarını ona açıklamalı, onu teşvîk etmelidir. Kitâba, Sünnete ve Selef-i sâlihînin eserlerine uymağa gayret etdirmelidir. Bu mütâbe'at, ya'nî uymak olmadan maksada kavuşmanın mümkün olamayacağını ona bildirmelidir. Yine ona bildirmelidir ki, Kitâba ve Sünnete kıl ucu kadar muhâlif görünen keşf ve vâkı'alara hiç önem vermemeli ve i'tibâr etmemelidir. Hattâ bunlardan istigfâr etmelidir.

Mürşid, müridinin, akâidini Ehl-i sünnet ve cemâ'atin

güzel akîdesine göre düzeltmesini, nasîhatden geri kalmamalı, kendine lâzım olacak zarûrî fıkıh bilgilerini öğrenmesini ve her hâlûkârda ilmi ile amel etmesini buyurmalıdır. Çünkü bu yolda uçmak, i'tikâd ve amelin iki kanadı olmadan mümkün değildir.

Yine tâlibe sıkı sıkı, yemekde harâm ve şübhelilerden çok sakınmasını, bu husûsda ihtiyât üzere olmasını tenbîh etmeli, her bulduğunu yimemesini, nereden geldiğini bilmeden ağzına koymamasını, bu husûsda parlak dînimizin fetvâsı olmadan el ve ağzını hareket ettirmemesini söylemelidir. Kısaca her işde, **(Peygamberimin size verdiklerini [yapmanız iyidir buyurduklarını] alın, sizi men' ettiği şeylerden sakının)** âyet-i kerîmesini hep göz önünde bulundurmasını tenbîh etmelidir.

Tâlibler iki hâlde olurlar: Yâ keşf ve ma'rifet sâhibi, ya da cehl ve hayret erbâbıdır. Ammâ yoldaki konakları ve makâmları aşdıktan ve önlerindeki, ya'nî kendileri ile Rableri arasındaki perdeleri kaldırdıktan sonra, her ikisi de vâsıldır, Hakka kavuşmuştur. Kavuşmada birbirlerinden üstünlük ve meziyyetleri yokdur. Tıpkı iki kişinin birçok menzil ve konaklardan sonra Kâ'beye ulaşmaları gibidir. Bunlardan biri her menzilde, her konakladığı yer ve şehirde, küçük-büyük her şeye bakar, her şeyi görmeğe çalışır ve isti'dâdı mikdârınca çok şeyler öğrenir ve öylece Kâ'beye ulaşır. Diğeri ise, bu konakladıkları yer ve şehirlerde bir şeye bakmaz, incelemeyi ve gözü kapalı gibi Kâ'beye varır. İşte Kâ'beye kavuşmada bunların ikisi de aynıdır. Kâ'beye kavuşmada birinin diğerine üstünlüğü ve meziyyeti yokdur. Evet yolda ilerlerken gördükleri ve görmedikleri farklıdır ve fark bu kadardır. Ammâ kavuşduktan sonra ikisine de cehl, ya'nî önceki bildiklerini düşünmemek ve bırakmak lâzımdır. [Onlar buraya kadar lâzım idi. Maksada kavuşunca artık angarya olurlar.] Çünkü Allahü teâlânın zâtının ma'rifetinde cehâlet ve bilememek vardır.

Şunu da bilmek lâzımdır ki, sülûk konaklarını aşmak, on makâmı geçmekden ibâretdir. On makâmı aşmak ve geçmek ise, fi'llerin, sıfatların ve zâtın tecellîlerine kavuşmağa bağlıdır. Bu on makâmdan **Rızâ** makâmının dışında kiler, fi'llerin ve sıfatların tecellîlerine bağlıdır. Rızâ makâmı ise, zât-i ilâhînin tecellîsine bağlıdır; teâlâ ve tekaddes. Aynı şekilde zât-i ilâhînin muhabbetine bağlıdır ki, bu muhabbet hâsıl olunca, muhib, mahbûbunun elem ve ni'metlerini eşit bulur. Böylece rızâ ele geçer, rızâsızlık kalkar. Aynı şekilde bütün bu makâmlara kelimenin tam ma'nâsıyla kavuşmak, tam fenâyâ kavuşmanın kendisine bağlı olduğu zâtın tecellîsinin hâsıl olduğu zemândır. Ammâ dokuz makâma kavuşmak, fi'llerin ve sıfatların tecellîsinde olmaktadır. Meselâ Allahü teâlânın kudretini, kendi üzerinde ve herşeyin üzerinde müşâhede edince, gayr-i ihtiyârî **tevbe** ve **inâbete** başvrur. Korkar ve titrer ve **vera'** [bütün günâhlardan sakınma] yolunu tutar. Allahü teâlânın takdîrine, kazâsına sabr eder ve hiçbir şeye gücü yetmediğini anlar. Mevlâsının ihsân eylediği ni'metleri bilince ve vermenin ve vermemenin Ondan olduğuna inanınca, çâresiz **şükr** makâmına gelir ve tevekkülde ayağını sağlam ve sâbit tutar. Allahü teâlânın merhamet ve muhabbeti zâhir olunca, **Recâ** makâmına gelir. Allahü teâlânın azamet ve kibriyâsını müşâhede edince ve alçak dünyâyâ onun nazarında hor ve kıymetsiz bulununca, çâresiz dünyâyı istemekden ve Ona kavuşmaktan kesilir ve **fakr**ı seçer ve zühdü kendisine âdet edinir.

Ammâ şunu da bilmelidir ki, bu makâmlar tafsîli olarak ve sırası ile sülûkü cezbessinden önce olan sâlike hâsıl olur. Cezbesi sülûkünden önce olan sâlik ise, bu makâmları icmâlen geçer. Çünkü onu ezeli inâyet, öyle bir muhabbete girtâr etmiştir ki, bu makâmların tafsîli ile meşgûl olamaz. O muhabbetin içinde, bu makâmların özü ve bu konakların hulâsâsı, tam olarak kendisine, tafsîl sâhibinin müyesser ol-

madığı derecede ihsân olunur. Doğru yolda olanlara selâm olsun!

11. FIKRA: Tâlibin [Lâ derken] âfâkî ve enfüsî [dışındaki ve içindeki] bâtil ilâhları [Allahdan başka tapdığı, gönül verdiği, kulluk etdiği her şeyi] silip yok etmeğe çok çalışması lâzımdır. **İlallah** derken, ya'nî Hakdan başka ma'bûd yoktur derken, hâtırına ve düşüncesine gelen her şeyi, **lâ** derken kasd etdiklerine dâhil etmeli, Allahü teâlânın vücûd ile yetinmelidir; her ne kadar o makâmda vücûd bile yolda kalıyor ve vücûdün ötesini aramak gerekiyor ise de. Ehl-i sünnet âlimleri, “Allahü teâlânın vücûd zâtından başkadır” demekle ne güzel söylemişlerdir. Vücûda zâtın aynısı demek ve vücûddan başka bir şey yoktur. Allahü teâlânın zâtı vücûddür demek, görüş, bakış ve gerçeği bilmekdeki kusûr ve eksiklikten doğmaktadır. Şeyh Alâüddevle Semnâni hazretleri “kuddise sirruh”, “Vücûd âleminin üstü, melik-i vedûd âlemidir” demişlerdir.

Bu fakîri vücûd âleminde yukarı çıkardıklarında, bir müddet bu hâle mağlûb oldum. Taklîdî ilm mucibince kendimi müslimânlardan sayardım. Velhâsıl mümkün ve mahlûk olanın havsala ve hâtırına gelen şeylerin de mümkün ve mahlûk olmaları lâîk ve uygundur. İnsanlara, kendisini tanıyamamakdan başka açık yol bırakmayan Allahü teâlâ her eksik ve aybdan münezzehdir. Buradan bu fenâ ve bekâya kavuşan mümkün [velînin] vâcib olacağı, sakın akla ve hayâle gelmesin. Bu imkânsızdır ve hakikatlerin değişmesine yol açar. O hâlde mümkün vâcib olmayınca, vâcib teâlâdan nasîbi, anıyamamazlıktan başka birşey olamaz.

Beyt:

***Anka kuşu avlanamaz, tuzağını toplar,
Çünkü orada sâdece hava girer tuzağa.***

Yüksek himmetli olmak, hiç kavuşulamıyan, kendisin-

den nâm ve nişân görünmiyen böyle bir maksûdu matlûb edinmekle ifâde edilir. Bir kısımları vardır ki, kendilerinin aynı görmek istedikleri matlûbu isterler ve isterler ki, onunla aralarında yakınlık ve berâberlik olsun. Mısra’:

Onlar onlardır ve ben böyleyim, yâ Rab.

12. FIKRA: Hâce Nakşibend “kaddesallahü teâlâ sir-reh-ül-akdes”, “Meşâyıhdan herbirinin aynasının iki yüzü vardır. Benim aynamın ise altı yüzü vardır” buyurduğu hâlde, zemânımıza kadar bu yolun ve hânedânın büyüklerinden hiçbiri bu öz ve yüksek ma’nâlı sözü açıklamadı. Hattâ işâret ve remz ile dahî bu husûsda bir söz söylemedi. Ser-mâyesi az olan bu fakîr ve hakîrin ne haddine ki, bu sözü açıklamaya koyulayım ve îzâhında ağzımı açıp, dilimi oynatayım. Ammâ Hak sübhânehü ve teâlâ mücerred ihsânıyla bu muammânın sırrını bu fakîre açıp, iç yüzünü olduğu gibi gösterince, hâtırıma geldi ki, bu gizli inciyi [çok kıymetli bilgiyi] kalem ile yazıya döküp, ortaya çıkarayım ve dil ile anlaşılacak bir tarzda beyân edeyim. İstihâre etdikden sonra buna giriştiğimi de yazmadan geçmiyeyim. Allahü teâlâdan ismet ve tevfiik isterim.

Yukarıda bildirilen aynadan murâd, ârifin kalbi olup, rûhla nefis arasında geçitdir, vâsıtaadır. İki yüzden maksad, rûha ve nefse bakan yüzler kasd edilmiştir. İşte meşâyihın kalb makâmına erişmesi esnâsında, onun iki yüzü görül-mekde, kalb makâmına münâsib olan, o iki makâmın ilm ve ma’rifetleri ele geçmekdedir. Hazret-i Hâcenin yolu ise böyle olmayıp, o makâmda, nihâyet başlangıçda mündericidir. Onun yolunda kalb aynasında altı cihet [yön, yüz] ortaya çıkmaktadır. Bunu şöyle açıklarız: Bu yolun büyüklerine göstermişlerdir ki, altı latîfeden insanda olanlar, insanın kalbinde temâmen vardır. Nefs, kalb, rûh, sır, hafî ve ahfâ altı latîfe olup, altı yüzlü olmakdan bunlar kasd edilmiştir. O hâlde, diğer meşâyihın seyri kalbin zâhirinde ve büyükle-

rin seyri, kalbin bâtınındadır. Bu seyrle onun bâtınındaki bâtınlar [kalbin içinin içinin içindekilerine] kavuşurlar ve bu altı latîfeye âid ilm ve ma'rifetleri kalb makâmında ortaya koyarlar. Kalb makâmına münâsib olan ilmler bunlardır. Hazret-i Hâce Şâh-ı Nakşibendî "kuddise sirruh" derin ma'nâlı o sözünün açıklaması budur. Bu fakîre bu makâm-da, bu büyüklerin hurmetine ve onların bereketiyle çok çok şeyler verilmiş, tahkîkten sonra tedkîk [hâllendikten sonra hâllerini ve kavuşduklarını incelemek] ihsân edilmiştir. **(Rabbînin ni'metlerini dile getir)** âyet-i kerîmesi mûcibince, o çoklukdan bir remz ve o tedkîkten bir işâret yazıyorum. İsmet ve tevîk Allahü teâlâdandır.

Kalbin kalbinin de, kalb gibi latîfeleri vardır. Fekat kalbin kalbinde, dâirenin darlığı veyâ bilinmiyen bir sebeble, biraz önce isimlerini bildirdiğimiz altı latîfeden iki latîfe cüz'î bir yolla zâhir olmuyor. Bu iki latîfe, nefis ve ahfâ latîfeleridir. Üçüncü mertebede bulunan kalbde de durum aynıdır; ancak onda hafî de görünmüyor. Dördüncü mertebedeki kalbde de yine böyle olup, onda sır da zâhir olmuyor. Onda sâdece kalb ve rûh görünmekdedir. Beşinci mertebede, onda rûh da görünmez. Burada ancak, sâdece ve yalnız sırf kalb kalır. Onda aslâ bir şeyin i'tibârı yoktur.

Sonun sonuna ve nihâyetin nihâyetine varmak için tevessül edilecek ba'zı yüksek ma'rifetleri burada bildireceğim. Allahü teâlânın tevîkî ile derim ki, âlem-i kebîrde [kâinâtda] tafsîlî [ayrıntılı] olarak zâhir olanlar, âlem-i sagîrde, ya'nî insanda icmâlen [topluya] vardır. Âlem-i sagîr parlatılır ve nûrlandırılırsa, ayna olmak hasebiyle, âlem-i kebîrde tafsîlî olarak zâhir olan her şey onda görünür. Çünkü parlamak ve nûrlandırılmakla hacmi genişlemiş, sağırılık hükmü [küçüklüğü] ortadan kalkmıştır. Bunun gibi âlem-i kebîre nisbetle âlem-i sagîrde zâhir olan şeylerin hepsi, âlem-i sagîre nisbetle kalbde de icmâlen ve tafsîlen zâhir olur. Kalb âlemi olan âlem-i esgâr [en küçük âlem] parlatıldığı ve ona

gelen zulmet zâil olduğu zemân, ayna olmak özelliği sebebi ile, onda da, âlem-i sagîrde tafsîlen zâhir olan şeylerin hepsi zâhir olur. Bunun gibi kalbe nisbetle kalbin kalbinde de icmâl ve tafsîl olarak aynı hâl görülür. Tafsîlin onda zuhûru, tasfiye ve nûrâniyyet sebebi ile mücmel olmasından sonradır. Üçüncü ve dördüncü mertebedeki kalbler de icmâl ve tafsîl i'tibâriyle buna benzer. Adı geçen mertebelerde tafsîli zuhûr, parlaklık ve nûrâniyyet sebebi iledir. Beşinci mertebede olan kalbin hâli de böyledir. Zîrâ o bütün besâtad, sâdelik ve onda hiçbir şeyin i'tibârının bulunmaması ile birlikde, mükemmel bir tasfiyeden sonra, âlem-i kebîr, âlem-i sagîr ve âlem-i esgârda ve bundan sonraki âlemlerde bulunan herşey onda zuhûr eder. İşte kalb hem çok dar, hem çok geniş, hem sâde, hem çok basîtdir. Hem çok azdır, hem çok çokdur. Bu sıfatları kendinde bulunduran onun gibi bir başka şey yaratılmamışdır ve Allahü teâlânın, bunun kadar münâsebeti olan bir başka yaratığı yokdur. Bunun için mahlûkâtın hiçbirisinde zâhir olmayan Allahü teâlânın şaşılacak âyet ve alâmetleri onda zâhir oluyor. İşte bu ma'nâyı izhâr husûsunda hadîs-i kudsîde, Allahü teâlâ, **(Beni yer ve gökler içine almaz, lâkın mü'min kulunun kalbi alır)** buyurmaktadır.

Âlem-i kebîr, zuhûr için aynaların en geniş olduğu hâlde, içindekilerin çokluğu ve tafsîli sebebiyle Allahü teâlâ ile bir münâsebeti yokdur. Çünkü kalbde hiç kesret [çokluk] ve tafsîl yokdur. Allahü teâlâ ile münâsebeti lâıyk olan, çok dar ve çok geniş, sâde ve çok basît, en az ve en çok olandır. Nitekim buna işâret olundu. Vaktâ ki ma'rifeti etem [çok tam] ve şühûdu ekmel olan ârif, bu çok azîz, şerefli ve kıymetli makâma ulaşınca, bütün âlemlerin ve zuhûrların kalbi olup, vilâyet-i Muhammedîye kavuşur ve Mustafânın da'vet makâmı ile müşerref olur. "Alâ sâhibihassalâtü ves-selâmü vettehiyye."

Aktâb, evtâd ve ebdâl onun vilâyeti dâiresinin altına gir-

mekde, efrâd, ahâd ve sâir evliyâ fırkaları onun hidâyet nûr-
larından istifâde etmektedir. O Resûlullahın “sallallahü
aleyhi ve sellem” nâib-i menâbidir [vekîlidir] ve Habîbullahın
“aleyhissalâtü vesselâm” hidâyeti ile hidâyet bulmuştur.
Bu kadar kıymetli ve şerefli bir nisbet, murâdlardan bir tâ-
ne olanlara mahsûsdur. Müridlerin bu kemâlden hiçbir na-
sîbleri yoktur. Bu kemâl mertebesi büyük nihâyet ve çok az
ele geçen bir gâyedir. Onun üstünde bu cinsden bir kemâl
yoktur. Bundan yüksek bir ihsân yoktur. Binlerce sene
sonra böyle bir ârif vücûda gelse, çok büyük bir ni’met ve
ganîmetdir. Bereketi uzun yıllar ve zemânlarda görülür. Bu
öyle bir ârifdir ki, sözleri devâ, nazarı şifâdır. Bu hayrlı üm-
metden hazret-i Mehdî de bu şerefli nisbete sâhib olacak-
dır. Bu bir ilâhî ihsândır. Allahü teâlâ bunu dilediğine verir.
O büyük ihsânlar sâhibidir.

Bu uzak devlete erişmek, sülûk ve cezbe yollarını ayrın-
tılı olarak derece derece temâmlamağa, tam fenâ ve kâmil
bekâ makâmalarını mertebe mertebe ikmâl etmeğe bağlıdır.
Bu ise, ancak Peygamberlerin efendisi ve âlemlerin Rabbi-
nin Sevgilisine “aleyhi ve alâ âlihi minessalevâtî efdeluha ve
minet-teslimâtî ekmelühâ” tam mütâbe’at etmekle [uymak-
la] mümkündür. Bizi Ona uyanlardan eden Allahü teâlâyâ
hamd olsun! Allahü teâlâdan bütün isteğim, beni Habîbine
“sallallahü aleyhi ve sellem” tam uyanlardan, bu mütâbe’at-
da sâbit olanlardan ve Onun “sallallahü aleyhi ve sellem”
şer’ati üzre istikâmetde bulunanlardan eylesidir. Bu dü-
âma âmîn diyen kula Allahü teâlâ merhamet eylesin!

Bu ma’rifetler, ince sırlardan ve gizli rûmûzlardandır.
Evliyânın büyüklerinden hiçbirisi bunlardan bahs etmemiş,
meşhûr mutessavvüflardan hiçbirisi, işâretle dahî olsa bunlar-
dan konuşmamıştır. Allahü sübhânehü ve teâlâ bu sırları
bu kuluna mahsûs kılıp, Habîbinin “sallallahü aleyhi ve sel-
lem” sadakası olarak onun diliyle ifşâ eyledi. Beyt:

***Kocakarı kapısına gelirse bir pâdişâh,
Agâm, Sen şaşırıp da çekme gizli gizli âh!***

Allahü teâlânın kabûlü, bir illete, şarta ve sebebe bağlı değildir. Dilediğini yapar ve dilediğini hükm eder. Allahü teâlâ dilediklerine husûsî rahmet eder, O büyük ihsânlar sâhibidir. Ve sallallahü teâlâ alâ Seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ve selleme ve bâreke ve alâ cemi'il-enbiyâi vel-mürselîn ve alel-melâiket-il mukarrabîn ve alâ ibâdih-is-sâlihîn. Hidâyet üzre olanlara ve Muhammed Mustafâya “aleyhis-salâtü ves-selâm” tâbi' bulunanlara selâm olsun!

13. FIKRA: Rûh bîçûn [nasıl olduğu anlaşılamıyan, anlatılamıyan] âlemdendir. Bunun için, onun özelliklerinden biri, mekânsız olmasıdır. Gerçi Allahü teâlânın mekânsız olmasına nisbetle mekânlı gibi, Onun “teâlâ ve tekaddes” vücûb mertebesindeki bîçünlüğüne göre çûnun [bilinenin ve anlatılabileninin] tâ kendisi olmaktadır. Sanki rûhlar âlemi, bîçûn mertebesi ile âlem arasında berzahdır, geçitdir. Bunun için ikisine de benzemekdedir. Bu sebebden çûn [madde] âlemi onu bîçûn bilmekte, ammâ bîçûn mertebesine göre de ayn-ı çûn [çûnun, anlaşılabilenin ta kendisi] görülmekdedir. İkisi arasında berzah, geçit konumunda bulunması, aslî fitratı i'tibâriyle onda mevcûddur.

Bu maddî bedene ve bu zulmânî heykele taalluk etdikden sonra, geçit olmakdan, çûn ile hakikî bîçûn arasında vâsıta olmakdan çıkmış, temâmen çûn âlemine inmiş, bîçûn tarafı örtülmüştür. Hârût ve Mârût gibi olmuştur. Onlar da ba'zı hikmet ve maslahatlar için meleklerle mahsûs yüksek makâmlarından insanlığın aşağı seviyesine indirilmişlerdi. Tefsîrlerde ve benzeri kitâblarda böyle yazılıdır. Bundan sonra, eğer Allahü teâlânın inâyeti ve yardımı elinden tutar ve bu yolculuğundan geri döner ve bu aşağıılığından kurtulup tekrâr yükselirse, zulmânî nefis ile maddî bedenden de onunla birlikde yükselip, mertebeleri aşarlar. Bu

arada rûhun tealluk ve tenezzülünden maksad ne ise, o da zuhûr eder ve emmâre itminâna kavuşur, zulmânî nûrânî olur.

Rûh bu yolculuğu temâmlayınca ve nüzûlden maksad ele gelince, aslî olan berzahıyyete, çûn ile bîçûn arasında vâsıta olmaklık vazîfesine döner. Bidâyetdeki urûc ve rücu'un nihâyetini bulmağı arzûlar. Kalb de rûhlar âleminden olduğu için, o da berzahlıkda, ya'nî arada kalacaktır. Âlem-i emrden birşeyler edinmiş olan mutme'inne nefis –ki bedenle kalb arasında geçitdir– aynı yere yerleşecektir. Dört unsûrdan [ateş, hava, su, toprak] mürekkeb [birleşip meydâna gelmiş] olan beden, kevn ve mekân [varlık, vücûd, dünyâ] âleminde bulunacak ve tâ'at ve ibâdetle meşgûl olacaktır. Bundan sonra eğer [dîne, şerî'ate karşı] serkeşlik ve muhâlefeti görülürse, unsûrların tabî'atlerinin îcâbı olarak îzâh edilir. Meselâ aslı i'tibâriyle serkeşlik ve aksilik istiyen ateş cüz'ü, iblîs gibi, “Ben ondan [Âdem aleyhisselâmdan] hayrlıyım” diye haykıracak, serkeşlikten vaz geçmiş olup, Hak teâlâdan râzı bulunan ve Allahü teâlânın da kendisinden râzı olduğu ve râzı olunandan ve râzı olandan serkeşliğin beklenmediği nefis-i mutme'inneden bir serkeşlik meydâna gelirse, bu serkeşlik ondan değil, artık kalıbdan, ya'nî bedeninin tabî'î hâлиндendir. İnsanların Efendisi “aleyhi ve alâ âlihissalâtü vet-teslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ”, bu nev'î iblîsvârî serkeşlik için, **(Küçük cihâddan döndük, büyük cihâda geldik)** buyurmuş olsa gerek ki, o muhâlefetin menşei kalıb cüz'üdür. **(Şeytânın müslimân oldu)** buyurmasından murâdları, ya O yüce Peygamberin yanındaki şeytândır –ki burada murâd, içindeki şeytân olup, her ne kadar onun hâkimiyyeti kırılmış ve inâd ve ısrârından vazgeçmiş ise de, zâtî olanlar zâtdan ayrılamaz, nitekim mısra':

Zenciden siyâhlık nasıl gitsin ki, kendi rengidir.

Veyâ ondan murâd enfûsî [insanın içinde bulunan] şeytân-
dır. Onun müslimân olması ise, serkeşliğinden temâmen
vaz geçer, hiç hatâ etmez demek değildir. Müslimân oldu-
ğu hâlde azîmeti bırakıp, ruhsat ile amel etmesi câizdir.
Eğer içinde bir hasene [iyi taraf ve sevâb] bulunmayan kü-
çük bir günâh işlese, yine yeri vardır. Ebrârın hasenesi,
mukarrebeler göre günâhdır sözü de bu kabîldendir. Bu
saydıklarımız, serkeşliğin, muhâlefetin ve karşı gelmenin
kısmalarıdır. Bu kadar serkeşliğin insanda bırakılmış olması,
insanın ıslâh ve ilerlemesi içindir. Zîrâ noksan ve kusûrun
en büyüğünü terk-i evlâyı yapmasında bulunduğu o işleri
yaptıktan sonra, o kadar pişmanlık ve nedâmet duyar ve
o kadar tevbe ve istigfâr eder ki, sayısız terakkîlere, ilerle-
melere mazhar olur. Beden unsûru kendi yerinde bulundu-
ğundan, altı latîfeden ayrıldıktan ve bunların âlem-i emrde
yükselmelerinden sonra, şübhesiz bu âlemde onların halî-
fesi [vekîli] işte bu beden kalacak ve hepsinin işini o göre-
cektir. Bundan sonra, eğer ilhâm varsa, hakîkat-i câmi'a
denen kalb latîfesinin halîfesi [yerine bakanı] olan yüreğe
olmaktadır. Hadîs-i şerîfde vârid olan, **(Kırk sabah Allahü
teâlâyâ karşı ihlâs üzere olanın kalbinden diline hikmet
pınârları akar gelir)** ifâdeden murâd işte bu kalbdır. Her
şeyin en doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Ya'nî et parçası olan
yürekdir. Bir başka hadîs-i şerîfden bu ma'nâ ve maksad
dahâ iyi anlaşılmaktadır. Nitekim Sallallahü aleyhi ve sel-
lem Efendimiz, **(Kalbime bir bulanıklık geliyor...)** buyur-
makla, kalb ismi verilen yürek üzerine bir bulanıklığın gel-
diğine işâret etmektedir. Çünkü hakîkat-i câmi'a deneni ha-
kîkî kalbde keder ve bulanıklık olmaz. Zîrâ o, bulanıklıktan
temâmen kurtulmuştur. Yine bir hadîs-i şerîfde, kalbin hep
değiştiğinden bahsle, **(Mü'minin kalbi Rahmânın iki
[kudret] parmağı arasındadır...)** buyurdu. Yine bir hadîs-i
şerîfde, **(Mü'minin kalbi geniş bir arâzideki bir iplik lifi
gibidir...)** buyurdu. Yine bir düâsında, **(Ey kalbleri deş-**

diren Rabbim, kalbimi tâ'atin üzre sâbit eyle!) buyurdu. Bir kararda kalmamak ve değışmek, hep, et parçası olan yürekde olmaktadır. Çünkü hakikat-i câmi'a denen gerçek kalbde hiçbir zemân değışme olmaz. Zîrâ o artık itminâna kavuşmuş, en sağlam hâlde karar kılmıştır. Halîlullah “alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm”, **(Yâ Rabbî, kalbimin itminânını istiyorum)** demekle, yürekdeki değışikliğe işâret etmiştir. Bundan başkası olamaz. Çünkü Onun hakîkî kalbi, şübhesiz itminân bulmuşdu. Hattâ nefsi bile, hakîkî kalbinin hâkim ve gâlib olmasıyla itminâna ermişti.

(Avârif-ül me'ârif) kitâbının sâhibi [imâm-ı Sühreverdî] hazretleri “kuddise sirruh” der ki: İlham, kalb makâmına çıkan mutme'inne nefsin sıfatı olur. O zemânki telvîn ve taklîbler [renkten renge girmeler ve değışmeler] de nefs-i mutme'innenin sıfatlarından sayılır. Avârif sâhibinin bu açıklamaları, gördüğünüz gibi, bildirilen hadîs-i şerîflere muhâlifdir. Şeyh, haber verdiği bu makâmdan yukarı çıkabilseydi, işin hakikatini ve iç yüzünü anlar ve benim bildirdiğimin doğruluğunu görürdü. Benim keşf ve ilhâma mutâbık olarak vâkı' olan haberlerimin doğruluğu Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” haberleri, hadîs-i şerîfleri ile ortaya çıktı.

Yüreğin altı latîfeye halîfe olması ve üzerine ilhâmın gelmesi, hâl ve telvînlere sâhib bulunması hakkındaki haber ve bildirdiklerimi öğrendikleri zemân, teassub ehline ağır gelecektir. Zîrâ işin hakikatini bilmiyorlar. Bilmedikleri için, de anlamıyorlar. Bunun için onlara ağır gelmektedir. Ammâ Resûl-i ekremın “aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm” şu hadîs-i şerîfine ne diyecekler? **(Âdem oğullarının cesedinde bir et parçası vardır. Bu et parçası sâlih olur, ya'nî işe yarar ise, bütün beden sâlih [sağlam ve iyi ve işe yarar] olur. Eğer fâsid olursa [işe yaramaz hâlde bulunursa], bütün beden fâsid [bozuk] olur. Uyanınız, dikkatle dinleyiniz! O et parçası kalbdır [yürekdir].)** Et parçasının kalb ol-

duğunu, sallallahü aleyhi ve sellem Efendimiz mübâlağa [kuvvet] ile beyân edip, cesedin salâh ve fesadını, et parçasından ibâret olan o kalbin salâh ve fesadına bağlı kıldı. Hakîkî kalb için câiz olan şeyler, hilâfet ve nihâyet, ya'nî vekâlet yoluyla yürek için de câiz olur, ya'nî o da latîfeler gibi iş görür.

Biraz da rûhdan bahs edelim: Rûh, ölümden evvelki ölümlle cesedden ayrılınca, vâsıl olan ârif rûhunu ne bedeninin içinde, ne dışında, ne bedenine bitişik, ne de ayrı bulur. Yalnız cesedin ıslâhı, iyi olması için, bedene te'alluk etmiş olduğunu anlar. Hattâ deriz ki, rûh kendi kemâline kavuşmak maksad ve arzûsu sebebiyle bedene te'alluk etmiştir. İşte rûhun bedene olan bu te'alluku, cesed için salâh ve hayrın menş'e ve nüvesini teşkil etmektedir. Bu te'alluku olmasaydı, beden temâmen şer ve noksanlık mahallî olurdu.

Allahü teâlânın da, rûh ve diğer mahlûklarla hâli böylecedir. Hak teâlâ âlemin içinde değildir, dışında değildir, âleme bitişik değildir, ondan ayrı değildir. Âlemle te'alluku, irtibât ve münâsebeti onu yaratmak, varlıkta tutmak, kemâlâta âid feyzleri, ni'met ve iyilikleri vermekledir.

SÜÂL: Eğer süâl eder ve dersin ki, hak yolun âlimleri, sizin konuştuğunuz gibi, rûhdan bahs etmediler; hattâ ondan konuşmaya izn vermediler. O büyük âlimlere, küçük ve büyük, az ve çok her şeyde uyan sizin gibi bir kimsenin rûhdan bahsetmesi ne sebeble olur ve neye yorumlanır?

CEVÂB: Âlimlerden rûhun hakikatini bilenler azdır. Bu ilmi bilenler, az olmakla berâber, kendilerine münkeşif olan kemâlât-ı rûhiyyeyi, tafsîlen beyân buyurmayıp, halkın yanlış anlamasından ve dalâlete düşmesinden sakınarak icmâl ile yetinmişlerdir. Çünkü kemâlât-i rûhiyye [rûhla alâkalı mertebe ve olgunluklar] sûreta [görünüşde] kemâlât-i vücûbiyyeye benzer olduğundan, aralarındaki fark

çok incedir. Bunu ancak râsîh [doğru ve kuvvetli] ilme sâhib olan âlimler anlıyabilir. Doğru yolun âlimleri maslahatı [halka yararlı olanı] icmâlde [kısa ve öz olarak beyân etmekte] gördüler. Hattâ rûhun hakikatini olduğu gibi izhâr ve beyân edenlere inkâr ehli dediler. Lâkin yukarıda zikr edildiği gibi, rûhun kemâlâtını inkâr etmediler. Bu za'îf kulun, rûhun ba'zı hâllerini beyân ve ba'zı husûsiyyetlerini açıklaması, sahîh ilmine ve sarîh keşfine dayanarak ve güvenerekdir. Allahü teâlâ kendi yardımı ve tevfikı ve Habîbînin “aleyhissalâtü vesselâmü ve âlihîl-kirâm” sadakası olarak, beyâna mâni' olacak şübheleri de gidererek hepsini bildirdi. Dikkat et, iyi anla!

Bilinmesi lâzım gelen şeylerden biri de şudur: Cesed rûhdan sayısız kemâlât edindiği gibi, rûh da cesedden büyük fâideler kazanmaktadır. Bu fâidelerden bir kısmı, rûhun da beden sâyesinde işitmesi, görmesi, konuşması, bedeni hâline girmesi, çalışıp kazanır olması ve âlem-i ecsâda [ya'nî beden, madde âlemine] münâsib olan işleri yapması şeklinde sıralanabilir.

Yukarıda geçtiği gibi, mutme'inne olan nefis, rûhânîlere, ya'nî beş latîfeye mülhak olunca, ya'nî âlem-i emre dönmüş, âlem-i ecsâdda, akl onun yerine oturur ve **akl-ı meâd** ismini alır. O zemân bütün düşünce ve endişesi âhiret için olur. Mâ'îşet, ya'nî dünyâ hayâtı düşüncesinden kurtulup, kendisine verilmiş olan bir nûr vâsıtasıyla firâsete lâyık olur. Bu mertebe, akl için olan kemâlât mertebelerinin nihâyetidir. Olgunlaşmamış birisi, burada i'tirâzla kalıp, “Aklın kemâlât mertebelerinin sonu, dünyâ ve âhireti unutmaktır. O artık Hak sübhânehü ve teâlâdan başka, ne dünyâyı, ne de âhireti düşünmez olur” demesin. Derse,

CEVÂBında derim ki, bu unutma hâli, tesavvuf yolculuğunda ilerlerken, **fenâ fillah** makâmında hâsıl olmaktadır. Şimdi bahs ettiğimiz kemâl mertebesi, ondan kat kat

ilerdedir. Burada cehlden sonra ilme, **cem'**den sonra **farka** dönüş vardır. Cem' mertebesinde olan tarikat küfründen sonra **hakîkî** islâma kavuşmak vardır. Aklın dört mertebesi vardır ve aklın kemâlâtı bunlardan ibâretdir diyen seffih [aklıdan uzak] felsefeciler, aklın kemâlinin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Aklın hakîkatı ve ona tâbî' olan kemâlâtı akl ve düşünce ile anlaşılamaz. Anlamak için Peygamberlik kâdîlinin nûrlarından iktibâs etmiş sahîh keşf ve sarîh ilhâm sâhibi olmak lâzımdır. Salavâtullahi teâlâ ve teslimâtühü alâ cemi'il enbiyâi vel-mürselîn umûmen ve efdalihim Habîbil-lahi husûsen.

SÜÂL: Büyük evliyânın sözlerinde, “Akıl rûhun tercümânıdır” ifâdesi geçmektedir. Bu ne demektir? diye sorulursa,

CEVÂBında deriz ki, Mebde-i Feyyâzdan [Hak teâlâdan] rûhânî telakkî, ya'nî ilhâmı gelen ilm ve ma'rifetleri, rûhlar âleminde olan kalb alır ve onun tercümânı olan akl, o ilm ve ma'rifetleri, âlem-i halka tutulmuş olan insanların anlayışına göre düzenler, özetler söyler ve yazar. Eğer akl onları bu şekilde tercüme etmemiş olsaydı, bunları anlamak çok zor, belki imkânsız olurdu. Yürek, hakikat-i câmi'a denen kalbin yerine oturduğundan, o makâmın aslî sâhibi gibi olmuş, ona olan ilhâm da, rûhânî ilhâm gibi olup, tercümâna ihtiyâc hâsıl olmuştur.

Şunu da bildirelim ki, akl-ı meâd üzerine bir zemân gelir ki, nefs-i mutme'inneye yakınlık şevk ve arzûsu son dereceye varır ve onun makâmına kavuşmak ister. İşte o zemân kalıbı [bedeni] boş ve hâli bırakır. O zemân anlama ve hâtırlama da yürekte karar kılar. **(Kalbi olan için burada çok nasihatler vardır.)** İşte bu zemân kalb, yine kendisinin tercümânı olur. Bu durumda ârifin mu'âmelesi kalıbı ile olmaktadır. **(Ben ondan dahâ hayırlıym)** diye feryâd eden ateş cüz'ü, inkıyâd ve itâ'ate yüz tutar ve tedricen hakîkî is-

lâm şerefi ile şereflenir. İblîslik sıfatını ondan izâle edip, nefs-i mutme'inne aslî makâmına ulaştırırlar ve onun vekîli yaparlar. Öyle olunca kalıbdaki kalb-i hakîkinin yerine yürek oturdu ve nefs-i mutme'innenin vekîli ateş cüz'ü oldu.

Mısra':

Aşk kimyâsından altına döndü vücûdümün bakırı.

Hava cüz'ünün rûh ile münâsebeti vardır. Bunun için sâlikin hava makâmına vüsûlû ve urûcu [yükselip kavuşması] vaktinde, ba'zan hava Hak olarak bilinir ve zan eder ki, Hakdır ve onun giriftârı olarak kalır. Nitekim rûh makâmında böyle şühûdlar el verir ve rûha Hak diye tutulmalar olur. Meşâyıhdan biri, "Otuz sene Hak teâlâ diye rûha tapdım" demiştir. O makâmdan geçirilince, hak bâtıldan ayrıldı. Bu hava cüz'ü, rûh makâmına münâsebeti sebebiyle, bu kalıbdaki, ya'nî bedende rûhun vekâletini üslenir ve ba'zı işlerde rûh hükmünü alır.

Su cüz'ü, hakikat-i câmi'a olan kalble münâsebete sâhib olduğundan, onun feyzi bütün eşyâya ulaşır. Âyet-i kerîmede: **(Biz her şeye sudan hayât verdik)** buyuruldu. Onun dönüşü de yüreğedir. Bedenin en büyük cüz'ü olan toprak unsûru, aşağılık ve alçaklık kirlerinden temizlendikten sonra –ki onun aslî sıfatlarıdır– bu bedende hâkim ve gâlib olur ve bedende ne varsa onun hükmünde ortaya çıkar ve onun hâliyle hâllenir. Onun bu tam câmi' olmaklığı vâsıtası ile ki, bedenin bütün cüz'leri, gerçekte onun cüz'leridir. Bunun için anasır ve eflâkın merkezi kürre-i arz, ya'nî dünyâdır. Onun merkezi de âlemin merkezidir. Bu zemân bedenin işi de sona erer ve uruc ve nüzûlün [yükseliş ve inişin] sonu ele geçmiş olur ve tekmîlin kemâli elverir. Nihâyetin başlangıcı dönüşü de budur.

Rûh, bütün mertebe ve ona tâbî' olanlarla birlikde yükselme yoluyla, karar kılacağı makâma ulaşsa da, kalıbın ter-

biyesi için dahâ çok mesâfe olduğundan, bu âleme teveccühü lâzımdır. Kalıbın işi nihâyete vardığından, rûh, sır, hafî, ahfâ ile birlikde ve kalb, nefis ve aklla berâber, Hak teâlâ hazretlerine müteveccih olup, bütün varlığı ile bu kalıbdan yüz çevirir. Kalıb da bütün varlığı ile kulluk makâmına yönelir. O hâlde rûh, mertebeleri ile birlikde, şühûd ve huzûr makâmına yerleşir ve ma'sivâyı [Allahdan başkasını] görmekten ve bilmekten temâmen kesilir, kalıp da temâmen tâ'at ve kulluk makâmında kuvvet bulur. **Cem**'den sonra **fark** makâmı budur. Allahü teâlâ kemâlâta kavuşmak için tevfik ve kolaylık ihsân eylesin.

Bu fakîrin bu makâmda husûsî bir kademi [adımı, yol alması] vardır. O da, rûhun tâbi'leri ile birlikde âlem-i halka dönüşüdür ki, onları Hak teâlâyâ da'vet eder. Rûh, bu zemân beden hükmünü alır ve ona tâbi' olur. İş oraya varır ki, beden hâzır ise, rûh da hâzır olur. Beden gâfil ise, rûh da gâfil olur. Ancak nemâz kılarken rûh, bütün mertebeleri ile birlikde Hak teâlâyâ yönelir, beden gâfil olsa da, onun teveccühüne mâni' olmaz. Çünkü nemâz, mü'minin mi'râcıdır.

Şunu da bildirelim ki, vâsılın [Hakka kavuşmuş olanın] bütün ma'nâsıyla vâkı' olan rücû'u [geriye dönüşü] da'vet makâmlarının en yüksek mertebelerindendir. Bu gaflet çoklarının huzûr sebebidir. Gâfiller bu gafletden gâfillerdir ve hâzır olanlar bu geriye dönüşden câhillerdir. Bu makâm, zemme benzeyen medh kabîlinden bir makâmdır. Her kısa görüşlünün idrâki ve anlayışı buraya ulaşamaz. Bu gafletin kemâlâtını beyâna kalkışırsam, aslâ hiç kimse huzûra kavuşmak arzûsunda olmaz. Bu o gafletdir ki, insanların seçilmişlerini meleklerin seçilmişlerinden üstün eder. Bu o gafletdir ki, Muhammedi "sallallahü aleyhi ve sellem" bütün âlemlere rahmet edici kılar. Bu o gafletdir ki, vilâyetden nübüvvet'e erişdendir. Bu o gafletdir ki, nübüvvetden risâlete ulaşırdır. Bu o gafletdir ki, insanlar arasındaki evliyâyı, insanlardan uzak duran evliyâdan üstün eder. Bu o gafletdir

ki, Muhammedi “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” Sıddîk-ı Ekberin “radiyallahü anh” önüne geçirir. Bu o gafletdir ki, sahvı sekre tercihe götürür. Bu o gafletdir ki, nübüvveti vilâyetden efdal eder. Bu o gafletdir ki, Onun sebebiyle irşâd kutbu, ebdal kutbundan üstün olur. Bu o gafletdir ki, Sıddîk-ı Ekberi “radiyallahü anh”, “Âh, keşke Muhammedin bir sehvi [yanılması] olaydım” dedirtmiştir. Bu o gafletdir ki, huzûr onun aşağı bir hizmetcisidir. Bu o gafletdir ki, kavuşmak onu elde etmenin başlangıcıdır. Bu o gafletdir ki, görünüşte inmek, gerçekte ise yukarılara çıkmaktır. Bu o gafletdir ki, seçilmişleri sıradan insanlar gibi yapar ve onların kemâlâtını insanların gözünden örter. Mısra’:

Söylemeğe kalkarsam, şerhinin sonu gelmez.

Az çoğa işâret eder. Damla engin bir denizden haber verir. Hidâyet üzre olanlara ve Muhammed Mustafânın izinden gidenlere selâm olsun. Aleyhi ve alâ âlihi mines-salevâtı vet-teslimâtı etemmühâ ve ekmelühâ.

14. FIKRA: Son Peygamber “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” diğer Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vet-teslimât” arasında zâtın tecellisine kavuşmakla mümtâzdır ve bütün kemâlâtın fevkinde olan bu devlet ve se’âdet Ona mahsûsdur. Ona tâbi’ olanların en kâmillerinin de bu husûsî makâmdan nasîbleri vardır. Bu sözümüzden, o hâlde, bu ümmetin en kâmil evliyâsı diğer peygamberlerden üstün olmak îcâb eder anlaşılmasın. Böyle düşünmek Ehl-i sünnet ve cemâ’at i’tikâdına aykırıdır. Bu cüz’î bir fazîlet değildir ki, onunla şübhe izâle edilmiş olsun. Hâyır küllî bir fazîletdir. Zîrâ insanların fazîleti Allahü teâlâyâ yakınlıklarına göredir. Her fazîlet bu üstünlüğün altında kalır.

CEVÂBında deriz ki, bu ümmetin en kâmil Evliyâsının ve büyüklerinin o makâmdan nasîb almaları ve o makâma kavuşmalarından, diğer peygamberlerden üstün olmaları lâzım gelmez. Fazîlet vusûle [üstünlük kavuşmaya] bağlı-

dır. Ümmetlerin en hayırlısı olan bu ümmetin en büyük Evliyâsının yükselmesi, Peygamberlerin “aleyhimüssalevâtü vet-teslimât” ayaklarının altına kadardır. Peygamberlerden “aleyhimüssalevâtü vet-teslimâtü vet-tehiyyât” sonra bütün insanlardan yüksek olan Sıddîk-ı Ekberin “radiyallahü anh” yükselmesinin sonu bir Peygamberin ayağının altına kadar olup, bütün peygamberlerden aşığıdır. Ya’nî demek istiyoruz ki, bu ümmetin Peygamberine en çok tâbi’ olanları için, Peygamberlerine “aleyhissalâtü vesselâm” mahsûs fevk-ul fevk makâmına mahsûs kemâlâtın altındaki makâmdan tam nasîbleri vardır. Hâdim [hizmet edici] nerede olsa, mahdûmun [efendinin] artığı ona yetişir. Uzak olan hâdim, mahdûmun tufeylisi olarak öyle şeyler bulur ki, yakında olanlara hizmet se’âdeti olmaksızın müyesser olmaz. Beyt:

***Onun kâfilesine ulaşamam bilirim,
Çingirak seslerini duymayı ni’met bilirim.***

Şunu da bilmelidir ki, müridler ba’zan pîrleri hakkında bir tevehümme kapılıp, pîrlerin makâmına kavuşduklarını, onunla berâber ve eşit olduklarını düşünürler. İşin hakîkati anlatdığımız gibidir. Onunla eşit görmesi, ancak o makâmlara kavuşması hâlinde, o makâmların hâsıl olmasında değildir. Zîrâ hâsıl olan, tufeylî olmakla hâsıl olmuştur.

Buradan, müridin mürşidi derecesine çıkamayacağı, onunla aynı seviyeye gelemeyeceği de anlaşılmasın. Öyle değildir. Aynı seviyeye gelmek mümkün ve câizdir. Hattâ vâkı’dır. Lâkin fark, o makâmın hâsıl olması ile, o makâma vâsıl olmakda olup, çok incedir. Her mürid bunu anlıyacak dereceye ve hâle kavuşamaz. Bu farkı anlıyabilmekde sahîh keşf ve sarîh ilhâm şarttır. Allahü teâlâ en doğrusunu ilhâm edicidir. Hidâyet üzere olanlara selâm olsun!

15. FIKRA: Tesavvuf yolunda çalışan birisi süâl etdi.

SÜÂL: Bu yolda ilerliyen bir tâlib bir hâl ile hâlleniyor, bu hâl bir zemân kalıp, sonra örtülüyor. Bir zemân sonra aynı hâl tekrâr ortaya çıkıyor, yine bir müddet kalıp örtülüyor ve bu şekilde devâm ve tekrâr edip, sürüp gidiyor.

CEVÂB: İnsanda yedi latîfe vardır. Her latîfenin devlet ve saltanât [hâkim olma] müddeti ayrı ayrıdır. Bunun için bunların en latîfi üzerine vâridât gelir ve kuvvetli bir hâl vâkı' olursa, sâlikin bütün varlığı, o latîfenin rengine ve hâline bürünür ve o hâl bütün latîfelere sirâyet eder ve o latîfenin hâkimiyeti durduğu müddetce o hâl devâm eder. Kuvvet ve hâkimiyeti bitince, o hâl de gider. Bir zemân sonra eğer o hâl tekrâr geri gelirse, iki şık vardır: Yâ aynı latîfe üzerine döner; bu durumda ilerleme yolu o sâlike kapalıdır. Ya da diğer bir latîfeye gelir ki, ilerleme yolu açık demektir. O diğer latîfedeki durum da, birincisinde olduğu gibi devâm eder. Zîrâ o hâlin gitmesinden sonra, eğer aynı hâl geriye dönerse, önceki iki şıkdaki durum meydâna gelir. İşte bütün latîfelerin hâli böyledir. Eğer gelen vâridât, bütün latîfe-lerde asl olarak cereyân ederse, hâlden makâma geçer ve artık gitmez. Her işin en doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Ves-salâtü ves-selâmü alâ seyyid-il beşer ve âlih-il ethâr.

16. FIKRA: (Ey mü'minler, size verdiğim rızkların temiz ve halâlinden yiyin ve Allahü teâlâyâ şükr edin, eğer hakîkten Ona ibâdet, kulluk ediyorsanız) [Bekara-172] âyet-i kerîmesindeki, **in küntüm** "iseniz" şart ifâdesi, yemek ile emrin bağıllığı olması muhtemeldir. Ya'nî eğer Allahü teâlâyâ ibâdete tahsîs edecekseniz, size rızık olarak gönderdiğimiz lezzetli gıdâlardan yiyiniz. Ammâ eğer bunu yapamayacak, hattâ o lezzetli yiyecekleri ve rızkları, nefsinizin isteklerini yapmak ve nefsinize kulluk etmek için kullanacaksanız, onlardan yimeyiniz. Çünkü sizde bâtın [kalb] hastalığı vardır. Böyle lezzetli rızklar sizin için öldürücü zehrdir. Bu bâtın [kalb] hastalığınız giderse, o zemân bu lezzetli rızkları yimek sizin için iyi ve fâideli olur. Keşşâf sâhibi, ar-

kasında şükr ile emr olunduğuna bakarak, **tayyibât** kelimesini müstellezzât ile tefsîr etdi.

17. FIKRA: Büyük evliyâdan biri, “Allahü teâlâyı hakkiyle tanıyana günâh zarar vermez” buyurdu. Ya’nî ma’rifetden, tanımadan önceki günâhı zarar vermez demektir. Çünkü islâm, kendinden evvel işlenmiş olan günâhları geçersiz kılar. Islâmın hakîkati, tesavvuf dilinde, fenâ ve bekâdan sonra kavuşulan gerçek ma’rifetdir, Allahü teâlâyı bilmektir. İşte bu ma’rifete ulaşmak da, kavuşmadan önceki günâhları mahv eder, geçersiz kılar. Bu sözdeki “zarar vermez” ifâdesinin, ma’rifete kavuşduktan sonraki günâhları bildirmesi de mümkündür. O zemân, büyük günâh değil, küçük günâh kasd edilmiş olur. Çünkü evliyâullah büyük günâh işlemekden mahfûzdur. Küçük günâhın zararı ise, isrâr ve devâmlı olması hâlinindedir. Evliyâullahda isrâr olmadığı ve aralıksız istigfâr ve tevbe ile tedârike çalışma bulunduğu için, küçük günâh onlara zarar vermez. Ve yine mümkündür ki, bu sözün ma’nâsı, fenâ ve bekâdan sonra günâh meydana gelmez, demek ola. Çünkü günâh meydâna gelmeyince, zararı da olmaz.

Mülhidlerin bu sözden anlamak istedikleri, mâdem ki, günâh işlemek ârife zarar vermiyor, o hâlde istedikleri kadar günâh işlerler, sözleri zındıklıktır. Kat’î olarak yersizdir, bâtıldır. **(Onlar şeytânın takımıdır. Uyanınız ve iyice biliniz ki, hüsrân ve zararda olanlar, şeytânın takımı olanlardır),** âyet-i kerîmedir. **Yâ Rabbî, bize hidâyet verdikten, doğru yolu gösterip, hidâyet üzre bulundurduktan sonra kalblerimizi kaydırma ve bize yüce katından rahmet ver. Sen çok ihsân edicisin.** Ve Sallallahü teâlâ alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ve sellem ve bârek.

Magfireti bol ve çok kerîm olan Rabbimden, islâmın hakîkati ile şereflenen ârifin, bu ma’rifete kavuşmadan önceki günâhlarının, mezâlim ve kul hakkı cinsinden de olsa, ken-

dine zarar vermeyeceğini umarım. Hak teâlâ mutlak mâlikdir ve kulların kalbi, Onun iki parmağı arasındadır; dilediği gibi onları çevirir. İslâm zulm ve kul hakları hâric, bütün günâhları kesip atınca, Onun hakikatinde, elbette mutlak olanında olmayan meziyyet ve fazîletler bulunur.

18. FIKRA: Allahü teâlâ, vücûdları ile mevcûd olan diğer varlıkların hilâfına, vücûdü ile değil, zâtı ile mevcûddur. O hâlde varlığında vücûda ihtiyâcı yokdur ki, “Allahü teâlânın vücûdu, zâtının aynıdır, ondan başka değildir ki, başkasına ihtiyâcı yokdur densin. Yoksa vücûdün zât ile aynı olduğunu isbâtta uzun delillere ihtiyâc düşer. Eğer vücûd zâtın aynıdır dersek, bu sözle Ehl-i sünnet ve cemâ’atin cümhûruna uymamış oluruz. Zîrâ bu büyükler ikisinin aynı olmadığını bildiriyorlar. Vücûdu zâid, ayrı olarak telakkî ediyorlar. Şûrâsı gizli değildir ki, vücûdün ziyâdeliğini söylemek, Vâcib teâlâ ve tekaddesin başkasına muhtâc olduğunu gerektirir. Eğer Vâcib teâlâ ve tekaddes vücûd-i zâid ile mevcûddur, yâhud Hak teâlâ zâtı ile mevcûddur dersek ve bu vücûdu umûmî araz [sıfat] kabûl edersek, hem Ehl-i sünnet âlimlerinin müşterek sözüne uyarız, hem de muhâliflerin i’tirâzlarına hiç yer bırakmamış oluruz. Vâcib teâlâ için, zâtı ile mevcûddur deyip, vücûdü hiç karışdırmamak ile vücûd ile mevcûddur deyip, o vücûda zâtın aynısıdır demek arasında büyük ve açık fark vardır. Bu, Allahü teâlânın bana mahsûs kıldığı ma’rifetlerdendir. Bunun için Allahü teâlâyâ hamd ederim ve Resûlüne salâtü selâm ederim.

19. FIKRA: Hazret-i vâcib-ül vücûd teâlâ ve tekaddesin kendine mahsûs olanlardandır ki, zâtı ile mevcûddur ve var olmasında aslâ vücûda muhtâc değildir. Vücûdu zâtın aynısı, yâhud zât üzerine zâid tutmamız aynıdır. Her iki takdirde de, ya’nî vücûd zâtın aynıdır veyâ zât üzerine ziyâdedir de mahzûr vardır. [Aynı olduğunu söylersek, uzun delillere ihtiyâc ve Ehl-i sünnet âlimlerinin cümhûru kavline muhâlefet vardır. Ziyâdeliğini söylersek, başkasına muhtâcdır

ma'nâsı çıkar.] Allahü teâlânın âdeti şöyle cereyân etmektedir ki, vücûb mertebesinde olan bir şeyin, imkânın her mertebesinde bir nümûnesini zâhir eder. İnsanların bundan haberi olsun veya olmasın. Bu husûsiyyetin nümûnesi âlem-i imkânda vücûddur. Vücûd her ne kadar mevcûd olmayıp, ma'kulât-i sâniyyeden ise de, vücûdunu [bu derecede var olduğunu] kabûl edelim. O zaman kendi zâtı ile mevcûd olacaktır, bir başka vücûdla değil. Diğer mevcûdlar ise böyle olmayıp, onların varlığı vücûda muhtâcdır, zâtları kâfi değildir. O hâlde eşyânın mevcûdiyyetinde dahlî olan vücûd, eğer mevcûd olursa, kendi zâtı ile mevcûd olacaktır ve başka bir vücûda muhtâc olmayacaktır. Bütün mevcûdâtın yaratıcısı teâlâ ve tekaddes, müstakil olarak, eğer zâtı ile mevcûd olur ve aslâ vücûda muhtâc olmazsa, bunda şaşılacak ne olabilir. Bunu uzak görenler, sözümüzün dışındadır. Elbette doğruyu ilhâm eden [bildiren] Allahü teâlâdır.

Bir kimse derse ki, hukemâ, Eş'arî âlimleri ve ba'zı mu-tasavvufların, zât vücûdun aynıdır sözleri, sizin bir önceki ma'rifetde bildirdiğiniz gibi, vâcib-i vücûd teâlâ ve tekaddes, vücûdla değil, kendi zâtı ile mevcûddura benziyor. O zemân, "zâten aynı olan bir vücûdla mevcûddur" sözünün ma'nâsı, "kendi zâtıyla mevcûddur, vücûdla değil" olmaktadır.

Cevâbında deriz ki, bu şekl Ehl-i sünnete uymuyor. Bu mes'elede Ehl-i sünnet âlimleri ile berâber olmadılar. Şöyle gerekirdi ki, Ehl-i sünnet âlimleri bu durumda, onlara mukâbil desinler ki, Hak teâlâ vücûdla mevcûddur, zâtlarla değil. Bu sûretten ise, vücûdün zâid olmasının isbâtı anlaşılmalıdır. Demek ki, vücûdun ziyâdeliğinin isbâtı [var olduğunu kabûllenmek] şunu gösteriyor ki, iki fırka arasındaki ayrılık vücûdün kendisinde değil, sıfatında, onun aynı veya ziyâde oluşundadır. Ya'nî iki taraf da Hak teâlânın vücûd ile mevcûd olduğunu söylemekte berâberdir. Ancak aynı mıdır, ziyâde midir kısmında ayrılmaktadırlar.

Vâcib-ül vücûd teâlâ ve tekaddes, kendi zâtı ile mevcûd ise, vâcib teâlâyâ mevcûd derken ne kasd ediliyor? Çünkü, mevcûdün ma'nâsı vücûdla varlıkta duran demektir. Hâlbuki burada vücûddan hiç söz edilmiyor, denirse,

Cevâbında deriz ki, evet, Vâcib teâlâ ve tekaddesin kendisiyle mevcûd olduğu vücûd, Hak teâlâ hakkında söylenemez. Ammâ a'râz-ı ân [ma'kulat-i sâniyeden olarak] zât üzerine söylenen vücûdla vâcib teâlâ mevcûddur deyip, iş-tikâk yoluyla yorumlanırsa, hiçbir mahzûru yokdur. Vesse-lâm.

20. FIKRA: Şühûdun ihâtasına giren, görünen, bilinen düşünce ve hayâle sığan bir hudâyâ [ma'bûda] aslâ tapmam. Çünkü müşâhede edilen, görünen, bilinen, vehm ve hayâle gelen de, müşâhede eden, gören, bilen, düşünen ve hayâl eden gibi mahlûkdur ve sonradan olmadır [ezelî ve ebedî değildir]. Beyt:

Ben, ağıza sığmıyan lokmanın tâlibiyim.

Seyr ve sülûkden maksad perdelerin yırtılmasıdır. Bu perdeler, imkânî [mahlûkâtâ âid] olsun, vücûbî [Rabbe âid] olsun aynıdır. Ya'nî şühûde mâni' olan nûrânî veyâ zulmânî perdeleri aradan kaldırmaktır ki, vasl-ı uryânî, ya'nî tam kavuşmak ele geçsin. Yoksa matlûbu kayda getirmek ve avlamak için değildir. Beyt:

***Anka kimseye av olmaz, tuzağını toplar,
Ki ancak orada hava girer tuzağa.***

Kaldı ki, âhîretde rû'yet hakdır, ya'nî Cennetde olanlar Allahü teâlâyı göreceklerdir. Buna îmân ederiz, ammâ nasıl olacağı ile meşgûl olmayız. Çünkü avâm bunu anıyamaz; havâsın, seçkinlerin bunu anıyamamasından dolayı değil. Çünkü havâs için dünyâda bu makâmıdan nasîb vardır, ismi rû'yet olmasa da, vardır. Hidâyet üzre olanlara selâm olsun!

21. FIKRA: Görülen ve bilinen her şey, mukayyedir, mahdûddur. Mutlak olan sarâfetten [hiçbir kayd ve bağla bağlı olmamaktan] aşığı mertebededir. Matlûb, ya'nî Hak teâlâ Odur ki, bütün kayd ve bağlardan münezzehe ve müberrâ ola. O hâlde Onu, görmenin ve bilmenin ötesinde aramalıdır. Bunun nasıl olduğunu akl anıyamaz. Çünkü akl, görmenin ve bilmenin ötesinde aramağı muhal [imkânsız] bilir. Beyt:

***Perdenin arkasını, mest olmuş rindlerden sor,
Ki yüksek makâm sâhibi sofîye, bu hâl çok zor.***

22. FIKRA: Mutlak, kendi sarâfeti üzere kaydsızdır. Ona hiçbir kayd, bağ yol bulmamışdır. Ammâ kayd aynasında zuhûr edince, onun aksi [parıltısı] o aynanın hükmüne bürünür de, mukayyed ve mahdûd görünür. Böylece görülebilir ve bilinebilir. O hâlde, görme ve bilme ile iktifâ, o matlûbun akslerinden bir aks [parıltı] ile yetinmek olur. Maksudı yüksek olanlar ceviz mevizle kanmaz. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ himmetleri yüksek olan kulları sever)** buyuruldu. Allahü teâlâ bizi himmeti, arzûsu yüksek olanlardan eylesin. Bu düâmızı insanların Efendisinin “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslimât” hurmetine kabûl buyursun!

23. FIKRA: Bu büyükler yoluna girdiğim ilk zemânlarda idi. Gördüm ki, bir yerde tavâf ediyorum. Benimle birlikde bir cemâ'at de tavâf ediyordu. Ammâ onlar o kadar yavaş hareket ediyor ve dönüyorlardı ki, ben bir tavâf edinciye kadar, ancak bir iki adım atıyorlardı. O esnâda bana bildirildi ki, bu tavâf ettiğimiz yer, Arşın üzeridir ve tavâf edenler meleklerdir “alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vet-teslimât”. **(Allahü teâlâ ba'zı kullarına husûsî rahmet eder. O büyük ihsânlar sâhibidir.)**

24. FIKRA: Evliyâullahı insanların gözünden saklayan perde ve örtüler, insanlık sıfatlarıdır. Diğer insanlar neye muhtâc ise, bu büyükler de ona muhtâcdır. Evliyâlıkları on-

ları bu ihtiyâclardan hâric tutmaz. Onlar da, diğer insanlar gibi kızarlar. Peygamberlerin Efendisi “aleyhi ve aleyhimûs-salevâtü vet-teslimât”, **(Ben de insanım, diğer insanlar gibi ben de kızarım)** buyurunca, Evliyâyâ ne düşer. Bu büyükler, aynı şekilde, yimekte, içmekte, çoluk çocuğu ile görüşmekte, onlara yakınlık ve alâka göstermekte, diğer insanlarla aynıdır. İnsanlığın îcâbı ve ihtiyâcı olan çeşidli bağlar ve alâkalar, avâmdan da, havâsdan da gitmez. Allâhü teâlâ, Peygamberler hakkında, **(Biz Peygamberleri yemek yimez birer cesed olarak yaratmadık. Dünyâda ebediyyen kalıcı da değildirler)** [Enbiyâ sûresi, 8.ci âyeti] buyuruyor. Şekle, görünüşe bakan kâfirler diyorlardı ki, **(Bu Peygambere ne oluyor? Yemek yiyor, çarşıda yürüyor...)** [Furkan sûresi, 7.ci âyeti]

O hâlde Evliyâullahın dış görünüşüne bakan, mahrûm olmuş, dünyâ ve âhiretde hüsrân ve ziyâna uğramıştır. Bu dış görünüşe bakmak değil midir ki, Ebû Cehli ve Ebû Lehebi islâm devlet ve se’âdetinden mahrûm edip, sonsuz zarara sokdu. Mes’ûd o kimsedir ki, Evliyânın dış görünüşüne değil, bu büyüklerin iç güzelliğine, kalblerinin yüksek hâl ve sıfatlarına bakar. Onlar Mısrdaki Nil gibidir. İnanmayanlara belâ, sevilenlere sudur. Hattâ şaşılacak şeydir ki, Ehlullahda insanlık sıfatları o kadar çok görünür ki, diğer insanlarda bu kadar görünmezler. Sebebi şudur ki, zulmet ve küdüret [karanlık ve bulanıklık] açık ve temiz yerde olunca, az da olsa, çok görünür. Kirli ve açık olmayan yer böyle değildir. Çok da olsa, orada, o kadar belli olmaz ve göze batmaz. Lâkin insanlık sıfatlarının zulmeti avâmın bütün varlığına sinmekde, kalıbına, kalbine ve rûhuna işlemekdedir. Ammâ havâsda, ya’nî Evliyâda bu zulmet, sâdece kalıp ve nefis de bulunmakda olup, seçilmişlerin seçilmişlerinde nefis de bu zulmetden kurtulmuştur. Sâdece kalıbadır. Bunun gibi bu zulmet avâmda noksanlığa ve ziyâna, havâsda kemâle ve parlaklığa sebep olmaktadır. İşte havâssın bu

zulmetidir ki, avâmın zulmetlerini gideriyor, onların kalblerini tasfiye ediyor, parlatıyor. Nefslerini tezkiye ediyor, temizliyor. Bu zulmet olmasaydı, havâssın avâmla münâsebet kurmasında hiç bir yol olmaz, ifâde ve istifâde bağlantısı kesilirdi. Bu zulmet havâsda, onun kalbini bulandıracak kadar kalmaz. Arkasından gelen pişmânlık, tevbe ve istigfâr, yalnız o zulmet ve bulanıklığı değil, onlar gibi dahâ nice nice zulmet ve bulanıklıkları temizler ve nice terakkîlere yol açar. Bu zulmet, meleklerde olmadığı için, onlar ilerleyemezler. Buna zulmet demek, zemme benziyen bir medhdır.

Sıradan insanlar, Ehlullahın sıfatlarını, kendi insanlık sıfatları gibi bilirler ve bunun için mahrûm ve mahzûl [ziyânda] kalırlar. Hâlbuki gâibi şâhîde kıyâs fâsiddir. Her makâmın ayrı ayrı husûsiyyetleri ve her yerin başka gerekleri vardır. Hidâyet üzre olanlara ve Muhammed Mustafânın “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslimât” izinde gidenlere selâm olsun!

25. FIKRA: İnsan ilme bağlı kaldığı ve ma’sivâyâ tutulma iz ve işâretlerini taşıdığı müddetçe, hor ve kıymetsizdir. Allahü teâlâdan başkasını unutmak bu yolun şartıdır. Hak teâlâdan gayrısını unutmak bu yolda ilk adımdır. Bâtın [kalb ve diğer latîfeler] aynası imkân [mahlûk] paslarından temizlenmedikçe, hazret-i Vücûbun Onda görünmesi muhâldir. Çünkü imkânın ilminin, Vücûbî olanın ma’rifetleri ile birleşmesi, cem’-i ezdâd [zıdların bir araya gelmesi] kabîlindedir. Burada ciddî bir sûâl ortaya çıkar ve şöyle denir: Ârif bekâ ile şereflenip, nâkısları terbiye etmek ve kemâle getirmek için geriye döndürülünce, giden ilmler tekrâr geri gelir. Buna göre, imkânî ilmler [mahlûkâta âid bilgiler] vücûbî ma’rifetler [Hak teâlâyâ âid kalb ma’rifetleri] ile bir araya geliyorlar. Hâlbuki sen buna cem’-i zıddeyn [iki zıd şeyin bir araya gelmesi -ki] muhaldir dedin.

Cevâbında deriz ki, bekâ billah makâmına kavuşmuş

olan bir ârif, bu durumda berzâh [geçit] durumundadır. Sanki o vâcible imkân arasında berzâh [geçit ve vâsita]dır ve her iki makâmın rengini taşımaktadır. Böyle olunca, her iki makâmın ilm ve ma'rifetleri birlikde onda bulunursa niçin zor olsun. Zîrâ iki zıd şeyin birleşme yeri bir olmuyor, sanki ayrı ayrı oluyor. O hâlde birleşme yoktur.

26. FIKRA: Fenâ mertebesinde, gitmiş olan eşyâya âid ilmler, bekâdan sonra tekrâr gelirlirse, ârifin kemâlinde bir noksanlık sayılmaz. Hattâ onun kemâli, gitmiş olan o ilmle-
rin geri gelmesindedir. Ve hattâ insanları kemâle getirmesi bunların geri gelmelerine bağlıdır. Zîrâ ârif, bekâdan sonra Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanmış olmaktadır. Vâcib te-
âlâda eşyânın ilmi [Allahü teâlânın mahlûkâta âid bilgileri ve her şeyi bilmesi] kemâlin kendisidir. Zıddı ise noksanlığı mucîbdir, ya'nî Allahü teâlânın eşyâyı bilmemesi, Ona nok-
sanlık getirir, ki Allahü teâlâ noksandan berî ve münezzeh-
dir. Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanmış ârifin hâli de böy-
ledir. Onun sırrı insanın ilminde ma'lûm sûretinin husûlüyle hâsıl olur. Şübhe yoktur ki, o ma'lûm olan sûretin onda hu-
sûlü zemânında, âlim müteessir olur [etkilenir]. İlm dahâ
çok oldukça, âlimdeki te'siri de dahâ ziyâde olur. Öyleyse
âlimdeki tegayyûr ve televvün [değişme ve başka hâl alma]
de önceki hâlimden dahâ geniş ve dahâ basît [yaygın] olur
ki, bu hâl noksanlıktır. Hak tâlibine lâzımdır ki, bu ilmlerin
herbirini kendinden uzaklaştırsın, nefy etsin ve o eşyânın
cümlesini unutsun.

Vâcib teâlâdaki ilm böyle değildir. Çünkü Hak sübhâne-
hü ve teâlâ eşyânın ma'lûm sûretlerinin kendisinde hâl ol-
masından [karışmasından, çözülüp erimesinden] müberrâ
ve münezzehdir. Hak teâlânın ilminin onlara te'alluku sebe-
bi ile eşyâ ona münkeşif olur. Mahlûkâtta olan değişiklik-
lerden, zâtında, sıfatlarında ve fi'lerinde değişiklik olmayan
Allahü teâlâ, her kusûrdan münezzehdir. Allahü teâlânın ah-
lâkı ile ahlâklanmış olan ârifin ilmi de böyle olur. Ma'lûmâ-

tın [eşyânın, bilinen şeylerin] sûretleri onda hâl olmaz. On-
dan etkilenmez, değişmez, başka şekl de almaz. O hâlde
bu hâl ârife noksanlık değil, belki kemâldir. Bu sır, ilâhî sır-
ların en derinlerinden ve müşkillerindendir. Allahü teâlâ Ha-
bîbinin hurmet ve bereketine, kullarından dilediğini bu sırra
mazhar eder.

27. FIKRA: Bu fakîri, tevbe edip bu büyükler yoluna
girdikten oniki sene sonra rızâ makâmı ile şereflendirdiler.
Önce nefsi itminâna kavuşurdular. Bundan sonra tedrî-
cen, sırf Allahü teâlânın fadlı, ihsânı ile bu se'âdete erişdir-
diler. Allahü teâlânın rızâsından bir parıltı görülmeyince, bu
devlet ve se'âdetle şereflenmek nasîb olmadı. Rızâ makâ-
mında, mutme'inne olmuş nefis, Mevlâsından râzı oldu;
Mevlâsı da ondan râzı oldu. Bunun için Allahü teâlâyâ çok
hamd ederim. Rabbimizin sevdiği ve râzı olduğu şekilde en
güzel ve bereketli hamdler Ona olsun. Vessalâtü ves-selâ-
mü alâ Resûlihi Muhammedin ve âlihî kemâ yahrâ.

SÜÂL: Nefs, Mevlâsından râzı olunca, düâ etmek
[Rabbinden istemek] ve belânın giderilmesini dilemek, ne
ma'nâ taşır, denirse,

CEVÂBında deriz ki, Allahü teâlânın fi'linden, yaptıkla-
rından râzı olmak, Onun mahlûkundan [kulundan] râzı ol-
mağı icâb etdirmez. Hattâ çoğu zemân kuldan râzı olmak
çirkin ve kötü olur. Küfr ve günâhlar gibi. O hâlde kabîhi
[çirkini, kötülüğü] yaratmakdan râzı olmak lâzım gelir ve
nefs-i kabîhden [aşağı, çirkin nefsdan] hoşlanmamak vâcib
olur. Allahü teâlâ aşağı nefsdan râzı olmayınca, kul ondan
nasıl râzı olur, onun yaptığı kötü işleri nasıl beğenir? Bilâ-
kis kul burada şiddet ve sertlik göstermekle me'mûrdur. O
hâlde kuldan görülen bir kerahat, kötülük, onu yaratmağa
râzı olmağa ters düşmez. Demek ki, belânın giderilmesini
istemek, iyi bir ma'nâ taşımaktadır. Fi'lden râzı olmak ile
mef'ûlden [yapılan işden] râzı olmamak arasında fark bul-

mıyanlar, rızânın husûlünden sonra, rızâsızlığın bulunmasını anlayamadılar ve bu müşkillerini giderebilmek için çok zorlandılar ve dediler ki, rızâsızlığın bulunması, rızâ hâlini giderir, rızâ makâmını sarsmaz. Doğrusu, Allahü teâlânın bize ilhâm etmiştir. Hidâyet üzere olanlara selâm olsun.

28. FIKRA: Mâdem ki, nemâzda kırâet farzdır ve hadîsde gelmiştir ki, **(Fâtahasız nemâz yokdur)**. Bunun için hakîkî kırâeti bırakıp, hükmî kırâete karar vermek, ya'nî kendisi Fâtîha okumayıp, imâmın okuduğu Fâtîha ile yetinmek, bana pek ma'kûl gelmediğinden, hanevî mezhebinde imâm arkasında kırâete dâir, sarîh delîlin bulunmasını arzû ederdim. Ammâ mezhebe ri'âyet sebebiyle, yine Fâtîhâ okumazdım ve bu okumamayı riyâzet ve mücâhede kabîlinden sayardım. Nihâyet Allahü teâlâ mezhebe ri'âyet etmenin bereketiyle –ki durup dururken [veyâ dünyevî bir menfe'at için] başka mezhebe geçmek ilhâddır– hanevî mezhebinde imâmın arkasında nemâz kılan cemâ'atin Fâtîha okumamasının hakîkatini bildirdi ve basîret nazarımda, hükmî kırâetin, hakîkî kırâetden dahâ güzel olduğunu gösterdi. Şöyle ki: İmâm ve cemâ'at hep birlikde, münâcât makâmında duruyorlar. Çünkü nemâz kılan Rabbine münâcâtdadır buyurulmuştur ve imâmı bu işde re'îs edinmişlerdir. O hâlde imâm ne okur, ne söylerse, sanki cemâ'atinin dilinden söylemekdedir. Şuna benzer ki, bir gurup insan büyük bir pâdişâhın huzûruna bir iş için çıkarlar ve içlerinden birini re'îs [başkan] seçerler ve hepsinin ağzından onun konuşmasını ve ihtiyâclarını arz etmesini isterler. Re'îsleri ihtiyâclarını arz etmek için konuşurken, onlar da konuşmağa başlarsa, edeb dâiresinin dışına çıkmış olurlar ve pâdişâhın rızâsından dışarı taşarlar ve o huzûrda uygun olmıyan iş yapmış olurlar. Demek ki, bu cemâ'atin seçtikleri re'îsin onların dilinden ihtiyâcları arz etmesindeki hükmî konuşmaları, onların ayrı ayrı konuşmalarından dahâ iyidir. Bunun gibi, imâm okurken, cemâ'atin de okuması, ortalığı karışdırmak, huzû-

ru bozmak olup, edebden uzaktır.

Hanefî mezhebi ile şâfi'î mezhebe arasındaki ihtilâflı mes'elelerin çoğu bu şekilde olup, görünüş ve şekli şâfi'î tarafını tercîh, içi ve hakîkatî hanefî mezhebini te'yîd tarafındadır. Bu fakîre bildirildi ki, kelâm ilmindeki ihtilâflarda hak [doğru ve isâbetli görüş] hanefî tarafındadır. Ebû Hanîfe hazretleri Tekvîn sıfatını, hakîkî [sübûtî] sıfatlardan biliyor. Her ne kadar görünüşde Tekvîn [yaratma], Kudret ve İrâdet sıfatlarına rücû' ediyorsa da, ince ve dikkatle ve firâset nûru ile bakılırsa, Tekvîn'in ayrı bir sıfat olduğu anlaşılır. Diğer ihtilâflı mevzû'lar da buna benzetilebilir.

Fıkıh ilmindeki ihtilâflı mes'elelerin çoğunda, hakkın, ya'nî doğru ictihâdın ve isâbetin hanefî tarafında olduğu şübhesizdir. Az bir kısmında ise tereddüd vardır. Bu fakîr, bu büyükler yolunun dahâ ortalarında idim ki, Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" vâkı'amda [uyanıkken gözlerim kapalı veyâ rü'yâda] gördüm. Bana: "Sen, kelâm ilmi müctehidlerindensin" buyurdu. İşte o zemândan beri kelâm ilmindeki mes'elelerin her birinde, bu fakîrin ayrı bir görüşü ve husûsî bir ilmi vardır. Mâtüridî ve Eş'arîler arasındaki ihtilâf olan mes'elelerin çoğunda, o mes'elelerin ilk anlaşılması zemânında hak Eş'arîler tarafında anlaşılıyor ise de, firâset nûru ve keskin nazarla bakınca, Mâtüridîlerin haklı olduğu ortaya çıkıyor. Kelâm ilmindeki ihtilâflı mes'elelerin hepsinde, bu fakîrin görüşü Mâtüridî âlimlerinin görüşlerine [ictihâdlarına] uygundur ve gerçekten Mâtüridî büyükleri, Sünnet-i seniyyeye "alâ sâhibihassalâtü ves-selâmü vet-tehiyye" mütâbe'atda yüksek ve büyük şân sâhibleridir. Diğerlerine ise, bir takım felsefî görüşler karışdırılmış olmakla, o mertebe müyesser olmamaktadır, her ne kadar ikisi de Hak ehli iseler de.

Bu büyüklerin en büyüğü olan İmâm-ı a'zam, en büyük rehber Ebû Hanîfenin "radiyallahü anh" yüksek şân ve mer-

tebesinden ne yazayım ki, Şâfi’î, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel “radiyallahü anhüm” dâhil, bütûn müctehidlerin ilmi, vera’ı ve takvâsı en çok olanı idi. Nitekim imâm-ı Şâfi’î “rahmetullahi aleyh”, “Bütûn fıkıh âlimleri Ebû Hanîfenin çoluk çocuğudur” buyurmuştur. Sağlam haberlerle bize geldi ki, imâm-ı Şâfi’î, İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfenin kabrini ziyârete gittiği zemân, kendi ictihâdını bırakır, kendi ictihâdı ile amel etmez ve: “Bu büyük İmâmın huzûrunda, onun ictihâdına uymayan ictihâdımla amel etmekden hayâ ederim” buyurur ve orada nemâz kıldığı zemân imâmın arkasında Fâtiha okumaz ve sabâh nemâzında da kunût düâsını okumazdı. Evet, Ebû Hanîfenin büyüklüğünü, kıymet ve şânının yüceliğini Şâfi’î “radiyallahü anhümâ” bilir. Yarın kıyâmete yakın Îsâ “alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm” gökden inince, Ebû Hanîfenin mezhebi ile amel edecektir. Nitekim, Muhammed Pârisâ hazretleri (**Fusûl-i Sitte**) kitâbında bunu yazmaktadır. Sâdece bu büyüklük ona yetişir ki, ülûl-azm bir peygamber onun mezhebi ile amel edecek. Diğer yüzlerce büyüklük ve mertebe buna eşit olamaz.

Yüksek mürşidim [Muhammed Bâkî Billah] “kuddise sirruh” buyurdular ki, bir kaç gün imâmın arkasında olduğum hâlde Fâtiha okudum. Bir gece rû’yâda İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe hazretlerini gördüm. Kendisini medh eden çok güzel bir kasîde okuyordu. Okuduğunun kısaca ma’nâsı şöyle idi: Benim mezhebimde nice evliyâlar var idi. O geceden i’tibâren cemâ’atle kıldığım nemâzlarda artık bir dahâ Fâtiha okumadım.

29. FIKRA: Ba’zan kâmil-i mükemmil bir velî, tarîkat ta’lîmi için, kemâle gelmemiş bir velîye izin verir. Henüz kemâle gelmemiş bu mürşid de, müridleri ile toplanıp vazîfelerini icrâ ederken olgunlaşır. Nitekim Hâce Şâh-ı Nakşibend hazretleri, Mevlânâ Ya’kûb-ı Çerhîye “aleyhirrahme” kemâl derecesine kavuşmadan önce, tarîkat ta’lîmi için icâzet vermişler ve “Ey Ya’kûb, benden sana ne ulaşıdıysa, on-

ları insanlara ulaşdır” buyurmuşlardır. Mevlânâ Ya’kûb-ı Çerhî hazretlerinin kemâle gelmesi, dahâ sonra Hâce Alâeddîn-i Attâr hazretlerinin “kuddise sirruh” hizmet ve huzûrunda olmuşdur. Bunun için Abdürrahmân Câmî hazretleri, **(Nefehât)** kitâbında, Mevlânâ Ya’kûb-ı Çerhî hazretlerini önce Alâeddîn Attâr hazretlerinin müridleri zümresinden sayar, sonra Şâh-ı Nakşibend hazretlerine bağlar.

Mürşid-i kâmil-i mükemmilin, vilâyet derecelerinden sâdece bir derecede ictihâd ve kâbiliyyeti bulunan bir müridine, o dereceye kavuşduktan sonra tarîkat ta’lîmi için icâzet vermesi de, bu kabîldendir. O mürid bir bakımdan kâmildir, bir bakımdan nâkıdır. Vilâyet derecelerinden iki veyâ üç dereceye isti’dâdı bulunan müridin hâli de onun gibi, bir bakımdan kâmildir, bir bakımdansa nâkıdır. Çünkü, nihâyetin nihâyetindeki bütün derecelere ulaşmadan bir bakımdan kemâlde, bir bakımdan da noksandır. Bununla berâber kâmil ve mükemmil Şeyh, isti’dâdında mevcûd olan vilâyete kavuşduktan sonra, tarîkat ta’lîmi için icâzet verir.

Demek ki, icâzet [hilâfetnâme], mutlak olarak kemâle gelmiş olanlara verilmez. şunu da bildirelim ki, kemâle gelmemiş olmak icâzete mâni’ ise de, kâmil-i mükemmil, noksan birini, ya’nî kemâle gelmemiş birini kendine nâib eder ve “Onun eli benim elimdir” derse, huzûruna gelenlere bir zararı olmaz. Her işin en doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

30. FIKRA: Yâd-ı dâşt, Allahü teâlânın huzûrunun devâmından ibâretdir. Bu ma’nâ ba’zan olur ki, kalbin hakîkat-i câmi’a olmasından dolayı, kalb sâhiblerinin hayâllerine de gelir. Zîrâ bir insanda bulunanların hepsi, kalbde yalnızca bulunmaktadır. Evet, tafsîl ve icmâl bakımından fark vardır. O hâlde kalb mertebesinde de Allahü teâlânın zâtının huzûru devâmlı olarak ele geçmekdedir. Ammâ bu yâd-ı dâştın hakîkati değil, sûretidir. Nihâyetin başlangıca yer-

leşdirilmiş olmasına, yâd-ı dâştın bu sûretiyle işâret edilmiş olabilir. Yâd-ı dâştın hakikatine kavuşmak ise, nefsin tezkiyesi ve kalbin tasfiyesinden sonradır. Eğer hazret-i Zâtdan Zâtın vücûbî sıfatları kendinde bulunduran, vücûb mertebesi kasd edilmiş ise, yâd-ı dâşta kavuşmak, ancak bu mertebenin şühûdüne erişmekle olur ve bu da bütûn imkân mertebelerini aşdıktan sonra elverir. Sıfatların tecellilerinde de bu ma'nâ ele geçer. Çünkü sıfatları düşünmek, bu durumda Zât-ı teâlânın huzûruna mâni' olmaz. Yok, eğer hazret-i Zâtdan murâd, ism, sıfat, nisbet ve bütûn i'tibârlardan mu'arra [uzak], sırf ehadiyyet mertebesi ise, yâd-ı dâşta kavuşmak, bütûn ism, sıfat, nisbet ve i'tibârların mertebelerini geğdikden sonradır.

Bu fakîr, nerede yâd-ı dâşt dediysem, bu ikinci ma'nâda demişim. Her ne kadar, o makâma kavuşmuş olanlarca gizli olmadığı gibi, huzûr kelimesini kullanmak tam yerinde olmasa da! Çünkü O, huzûr ve gaybetden [bulunmak ve bulunmamakdan] yüksektir. Huzûr kelimesinin kullanılmasında sıfatlardan bir sıfatın hâtıra gelmesi şartdır. Huzûr sözüne yakışan yâd-ı dâştın ikinci ma'nâda kullanılmasıdır. O zemân yâd-ı dâşta nihâyet demek, şühûd ve huzûr i'tibâriyledir. Çünkü bu mertebenin üstünde şühûd ve huzûra yer yoktur. Yâ hayret [şaşkınlık], yâ cehl [bilememek], yâ da ma'rifet vardır. Bu senin bildiğin ma'rifet değildir. Senin bildiğin ma'rifet fi'l ve sıfatlara âid ma'rifetlerdir. Bu makâm ise, ism ve sıfatlara âid ma'rifetlerin çok çok dahâ yukarısındadır. Vesselâtü vesselâmü alâ seyyid-il beşer ve alâ âlih-il-ether.

31. FIKRA: Bu büyükler yolunun temâmlanması ve nihâyetin nihâyetine kavuşmak, meşhûr on makâmın aşılmasına bağlıdır. Bu on makâmın ilki tevbe, sonuncusu rızâ makâmıdır. Kemâl mertebelerinde rızâ makâmından yukarıda hiçbir makâm yoktur. Hattâ âhiretde Allahü teâlâyı görmek bile, ondan yüksek değildir. Bununla berâber rızâ

makâmının hakîkati, gerçek ve tam olarak âhiretde zuhûr edecektir. Âhiretde diğer makâmların elvermesi ise yoktur. Tevbenin orada bir ma'nâsı, zühdün orada bir yeri, tevekkülün orada bir makâmı, sabrın husûsî bir hâli orada bulunmaz. Evet şükr orada vardır, ammâ o da rızânın bir kısmı olup, ondan ayrı bir şey değildir.

SÜÂL: Zemân olur ki, kâmil-i mükemmilde, dünyâyâ karşı bir rağbet ve istek olur ve onda tevekkülü gideren ba'zı şeyler ve hâller görülür. Aynı şekilde sabırla bağdaşmayan, dayanamamazlık ve tahammülsüzlük ve bunun gibi rızâsızlık ifâde eden hâller ortaya çıkar. Bunların sebebi nedir?

CEVÂBında deriz ki, bu makâmalar kalbe ve rûha mahsûs makâmlardır. Seçilmişlerin seçilmişlerine göre, bu makâmalar nefs-i mutme'innede de hâsıl olur. Ammâ kalıbın bundan nasîbi ve hissesi yoktur, şiddet ve kuvvetin gereğini yapmasa da böyledir. Birisi Şiblî hazretlerinden, “Sen muhabbet ehli olduğunı söylersin, ammâ senin bu gürbüz hâlin muhabbetle bağdaşmıyor” deyince, ona bir şi'rle cevâb verdi. Beyt:

***Kalbim sevdi, bedenim, habersizdir sevgiden,
Bedenim sevse idi, erirdi muhabbetden.***

O hâlde, o makâmalarla bağdaşmayan hâller, eğer bir kâmilin kalıbında, bedeninde görünüyorsa, o makâmaların hâsıl olmasında, bâtınları [kalb ve rûhları] için bir zararları olmaz. Kâmil olmıyan velîde, o makâmlardaki noksanlıklar bütün varlığında görülür ve bâtın ve zâhiri ile dünyâyâ rağbet eder ve tevekkülü bozan birşey, onun sûretini de, hakikatini de içine alır. Kalıbında ve kalbinde râhatsızlık ve tâkatsızlık görülür. Beden ve rûhu ile rızâsızlık gösterir. Allahü teâlânın evliyâsı için örtü kıldığı, onları insanların gözünden sakladığı hâller, bunun gibi bedeninin ihtiyâcı olan şeylerdir. Çok kimseleri bu büyüklerin kemâlâtından bunlar mahrûm

bırakdı. Bu gibi şeylerin evliyâda bırakılmasında ince hikmetler, derin sırlar vardır. Onlardan biri, bu dünyâ hâline, imtîhân yeri olan bu dünyâda hakla bâtılın karışmış olmasıdır. Biri de, öyle görünüyorsa da, aslında onların terakkîlerine sebep olmaktadırlar. Eğer bu gibi, insanlık ihtiyâcları evliyâdan temâmen kalksaydı, ilerleme yolları kesilir, melekler gibi belli bir makâmda kalır, ileri gidemezlerdi. Hidâyet üzre olana ve Muhammed Mustafânın “aleyhi ve alâ âlihîs-salevâtü vet-teslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ” yolunda gidenlere selâm olsun!

32. FIKRA: Yâ Rabbî, bu ne hâldir ki, kendine evliyâ kullar edindin ki, onların bâtını âb-ı hayâtdır. Ondan bir damla tadan ebedî hayâtı [se’âdeti] buldu. Zâhirleri ise, öldürücü zehrdir. Onların zâhirine [dış görünüşüne] bakan, sonsuz olarak öldü. Onlar, onlardır ki, bâtınları rahmet, zâhirleri zahmetdir. Bâtınlarına bakan onlardan, zâhirlerine bakan, tersine en kötülerdendir. Arpa gibi görünürler, ammâ hakikatda buğdaydırlar. Zâhirde sıradan insan, bâtında meleklerin seçilmişlerindendirler. Görünüşde yeryüzünde, aslında göklerin üstündedirler. Onlarla oturan, sohbet eden şakîlikden [kâfir ve fâsık olmakdan] kurtulmuşdur. Onlarla ahibâblık eden se’âdete ermişdir. **(Onlar Allahü teâlânın cemâ’atidir. Allahın cemâ’ati olanlar felâha, kurtuluşa ermişlerdir)** âyet-i kerîmesi onları bildirmekdedir. Ve sallallahü teâlâ alâ seyyidînâ Muhammedin ve âlihi ve sellem.

33. FIKRA: Allahü teâlâ, evliyâ kullarını öyle örtmüşdür ki, onların zâhirlerinin bile bâtınlarındaki kemâlâtdan haberleri yokdur; nerede kaldı ki, diğer insanların onların iç kemâlâtından haberleri olsun. Onların bâtınlarının bîçûn ve bîçigüne mertebesine olan nisbetleri de bîçündür, ya’nî anlatılamaz, vasf edilemez. Bâtınları, âlem-i emrden olduğu için, bîçünîlikden nasîbleri olur. Temâmen bilinen ve anlaşılan hâlde olan zâhirleri, onu nasıl anlayabilir. Hattâ bu nisbetin sâhibi olduğunu nerede ise inkâr edecek durum-

da bulunur. Çünkü, ondan hiç haberi yoktur; hattâ münâsebeti bile yok gibidir. Nisbetin hâsıl olduğunu bilebilir, ammâ kime bağlı olduğunu bilemez. Hattâ çok zemân geçecek bir bağlılığından haberi de olmaz. Bütün bunlar, o nisbetin çok yüksek olmasından ve zâhîrinin çok alçak bulunmasındandır. Bu arada şunu da söyleyelim ki, bâtını o nisbetin temâmen hükmü altında bulunmaktadadır. O bilmek ve görmekden geçmiştir. Neye sâhib olduğunu ve kimi bulduğunu nereden bilsin? Böylece, ma'rifete [bilmeğe, tanımağa] bilememekden ve tanıyamamakdan başka yol kalmaz. Bunun için Sıddîk-ı Ekber “radıyallahü anh”, “Anlayamamak anlamaktır” buyurdu. İdrâkin [anlamanın] kendisi, husûsî bir nisbetden ibâret olup, onu anlayamamak lâzım gelir. Çünkü idrâk sâhibi mağlûbdur, anladığını bilemez. Başkaları ise, dahâ önce dediğimiz gibi, onun hâlini hiç bilemezler.

34. FIKRA: Sofî kıyâfetine birisi vardı. Bid’at i’tikâda kapılmışdı. Bu fakîr onun hakkında tereddüdde idim. O sırada gördüm ki, bütün peygamberler “salevâtullahi teâlâ ve teslimâtühü aleyhim ecma’in” toplanmışlar ve hepsi bir ağızdan, o şahs hakkında, “Bizden değildir” diyorlardı. Bu sırada, hâtırıma, hakkında tereddüd ettiğim bir başka şahsı da sormak, hâlini öğrenmek geldi. Onun için, “O bizden-dir” buyurdular. Bozuk i’tikâddan ve Allahü teâlânın en seçkin temiz kulları olan Peygamberlere dil uzatmaktan Allaha sığınırız.

35. FIKRA: Bu fakîre bildirildi ki, Kur’ân-ı kerîmde vâkı’ olan Allahü teâlânın kuluna kurbu [yakınlığı], ma’iyyeti [kulu ile berâberliği] ve ihâtası [herşeyi kaplaması] da, yed [el] ve vech [yüz] gibi müteşâbihler cümlesindendir. Evvel, âhır, zâhir ve bâtın sözleri ve benzerleri de bunlar gibidir. İşte Allahü teâlâyâ karîb [yakın] deriz, ammâ kurbun [yakınlığın] ne demek olduğunu bilmeyiz. Aynı şekilde Ona, evvel deriz, ammâ evvelin ne demek olduğunu anlamayız. Bizim ilm ve

anlayış dâiremize sığan Kurb ve Evvele âid ma'nâlardan Allahü teâlâ münezzehdir ve çok yüksektir. Bizim keşf ve şühûdümüze gelip, münkeşif ve müşâhede olunandan, çok yüksek ve müberrâdır. Ba'zı tesavvuf ehlinin keşf yoluyla anladıkları ve o keşfleri ile Allahü teâlâyı yakın ve berâber bildikleri ma'nâlar hoş değildir. Mücessime mezhebine doğru atılmış bir adım gibidir. Ba'zı âlimlerin bunları te'vîl ederken, kurbdan [yakınlıktan] murâd, ilmî yakınlıktır, demeleri, eli kudretle, vechi zâtla te'vîl etmeleri gibi olup, te'vîli câiz görenlerce câizdir. Biz te'vîli câiz görmüyoruz ve öyle müteşâbih kelimelerin te'vîllerini, ne demek olduklarını Allahü teâlâyâ havâle ediyoruz. En iyisini Allahü teâlâ bilir. Hidâyet üzere olanlara selâm olsun.

36. FIKRA: Bu fakîr, salât-i vitri ba'zan gecenin evvelinde, ba'zan sonunda kılardım. Bir gece bana gösterdiler ki, vitr nemâzını gecenin sonunda kılmak niyetiyle yatana kâtib melekler bütün geceyi ibâdetle geçirmiş gibi sevâb yazarlar. Bu sevâb yazma meşgûliyyetleri, vitr nemâzını edâ edinceye kadar devâm eder. O hâlde salât-ı vitr ne kadar geç kılınırsa, o kadar çok sevâb olmaktadır. Bununla berâber, bu fakîr, vitrin erken veyâ geç edâsında, insanların Efendisine “aleyhi ve alâ âlihîs-salavâtü vet-teslimât” tâbi' olmakdan başka bir şey düşünmüyorum ve mütâbe'atle aynı seviyede bulunabilecek hiç bir fazîlet bulamıyorum. Resûl-i Ekrem “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” efendimiz ise, vitr nemâzını ba'zan gecenin evvelinde, ba'zan da âhırinde [sonunda] edâ ederlerdi. Kendi se'âdet ve kurtuluşumu, herhangi bir işde o Servere uymada biliyorum; isterse bu uyma ve Ona benzeme sûret ve şekilde olsun.

Ba'zıları ba'zı sünnetleri edâ ederken, geceyi ihyâ etmek gibi ba'zı niyyetleri de ekliyorlar. Böylelerinin ne kadar kısa düşünceli ve dar görüşlü olduklarına şaşıyorum. Binnerce geceyi ihyâ etmeği, mütâbe'atin yarım arpası ile de gişmek istemem.

Ramezân-ı şerîfin son on gününde i'tikâfda idim. Talebe ve sevdiklerimi toplayıp, dedim ki, Resûlullah'a "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" tâbî' olmakdan [uymakdan] başka niyyet etmeyiniz. Bizim gibilerin insanlardan kesilmesinden ve uzak durmasından ne çıkar. Yüzlerce tutulmayı bir mütâbe'ate kavuşmak için kabûl ederim; ammâ binlerce kesilme ve insanlardan uzak durmayı mütâbe'at vesîlesi yoksa kabûl etmem. Beyt:

***Sevgilinin serâyında olanlar,
Bağ, bostan ve lâlezara bakmazlar.***

Allahü teâlâ bize, Habîb-i Muhammed Mustafâya "aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslimâtü etemmühâ ve ek-melühâ" tam tâbî' olmağı ihsân eylesin!

37. FIKRA: Bir gün dervişler ile oturuyorduk. Bu fakîr, Resûl-i ekrem'in "sallallahü aleyhi ve alâ âlihi ve sellem" hizmetçilerine olan muhabbetimden, "O Serverin muhabbeti beni öyle kaplamışdır ki, Allahü teâlâyı, Onun vâsıtası ile, ya'nî Allahü teâlâyı Muhammed'in "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" Rabbi olduğu için seviyorum" dedim. Hâzır olanlar bu sözden hayretde kaldılar, ammâ muhâlefet edemediler. Benim bu sözüm, hazret-i Râbî'anın sözünün tersi oluyor. O şöyle demişdi: Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" rû'yâda gördüm. Kendisine, "Allahü teâlânın muhabbeti beni öyle sardı ve kapladı ki, senin muhabbetine kalbimde yer kalmadı."

Bu sözlerin ikisinde de sekr [muhabbet serhoşluğu] var ise de, benim sözümde asâlet vardır. O tam sekrede iken söylemiş, bense sahvın [ayılmanın] başında söylemişim. Onun sözü sıfatlar mertebesinde, benim sözüm ise, Zât mertebesinde geriye dönüşden sonradır. Çünkü Zât mertebesinde böyle muhabbete yer yoktur. Bütün nisbet ve bağlantılar, o mertebe yanında eksikdir. Orada hep hayret, ya da cehl vardır. Belki o mertebede, zevkle mu-

habbeti uzaklaştırmaktır. Hiçbir şekilde kendini Onun muhabbetine lâayık göremez. Muhabbet ve ma'rifet sıfatlarda olur. Bahs etdikleri zâta âid muhabbetden maksad, Zât-i ehadiyyet değil, zâtın ba'zı i'tibârları ile, zât demelerinden- dir. O hâlde hazret-i Râbi'anın muhabbeti sıfatlar mertebesi- sindedir. Allahü teâlâ doğruları ilhâm edicidir. Vessalâtü vesselâmü alâ seyyid-il beşer ve âlih-il ether.

38. FIKRA: İlmin şeref ve kıymeti, âid olduğu şeyin şere- f ve rütbesi mikdârıncadır. Âid olduğu ne kadar şerefli ise, onun ilmi, ya'nî o şeyi bildiren, tanıtan ilm de o kadar yük- sekdir. O hâlde tesavvuf ehline mahsûs bâtın [kalb ve rûh] ilmi, zâhir âlimlerinin sâhib oldukları zâhir ilminden dahâ şe- reflidir. Zâhir [fikh] ilmi de, dokumacılık ve hacamat ilmlerin- den şerefli- dir. Bunun için kalb ilmlerini aldığı mürşidine kar- şı edebleri, zâhir ilmini aldığı üstâdına karşı edeblerinden kat kat ziyâdedir. Zâhir ilmini aldığı üstâdına karşı edebleri de, dünyâ işlerinde meslek öğrendiği ustasına karşı edeb- lerinden kat kat çokdur. Aynı fark zâhir ilminin kolları arasın- da da geçerlidir. Kelâm ve fikh hocası, nahv ve sarf hoca- sı-ndan önce, sarf ve nahv hocası, felsefî dersleri öğreten öğretmenden önde yer almaktadır. Şunu da söyliyelim ki, felsefî ilmler, mu'teber [kıymetli] ilmlere dâhil değildirler. Çok konuları lüzûmsuzdur ve kişiye bir şey vermezler. İs- lâ-âm kitâblarından aldıkları bir kaç konuyu da değiştirmiş- lerdir. Bunlarda da hâkim olan cehl-i mürekkeb- olma- dır. Çünkü aklın oralarda işi yoktur. Nübüvvet [Peygamberlik] hâli ve bilgileri, normal insanların aklının çok üstündedir.

Mürşidin hakkı [ve edebleri] diğer hak sâhiblerininkin- den çokdur. Hattâ mukâyese edilemeyecek kadar fazladır. Mürşidin üstünde, ancak Allahü teâlânın ni'metleri ve Resû- lünün "aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslimât" ihsânları vardır. Hattâ deriz ki, herkesin hakîkî mürşidi Resûlullahdır "sallallahü aleyhi ve alâ âlihi ve sellem". Evet, maddî olarak dünyâyâ gelmek, ana ve baba vâsıtası ile olmaktadır, am-

mâ ma'nevî olarak doğmak, mürşid-i kâmile husûle gelmekdedir. Maddî olan doğumla ilgili olan hayât birkaç gün sürer, ammâ ma'nevî doğum, sonsuz hayâta sebep olur. Mürîdin ma'nevî kirlerini ve pisliklerini, kalbi ve rûhu ile süpürücülük yapıp temizleyen, içini ve mi'desini zararlı şeylerden uzak tutan hep mürşid-i kâmindir. İrşâd edilecek ba'zı talebe, mürşidin, kendilerine yapmış olduğu teveccühlerle, kalb ve rûhlarındaki necâset pisliklerini temizlerken, bunların mürşidine de sıçradığını, böylece kalbini de bir nev'î kirlendiğini, bu kir ve bulanıklığın bir müddet devâm ettiğini, kendilerinin de hissettiğini bildirmişdir.

Pîr [mürşid], kendisi ile Allahü teâlâya kavuşulan büyük velî ve sevgili kuldur. Bu ise, dünyevî ve uhrevî bütün se'âdetlerin fevkindedir. Pîr [mürşid] odur ki, yaratılışdan habîs ve aşağı olan nefs-i emmâre onun eliyle temiz ve pâk olur. Emmârelikden itminâna, cibillî küfrden hakîkî islâma kavuşur.

Mısra':

Açıklamağa kalksam, şerhinin sonu gelmez.

O hâlde kendi se'âdetini pîrin [mürşid-i kâmilin] kabûlünde, şekâvetini de onun reddinde bilmelidir. Bundan Allahü teâlâya sığınırız. Allahü teâlânın rızâsı, pîrin rızâ perdesinin arkasına konmuştur. Açıkcası, mürid, mürşidinin rızâsını almadıkca, Allahü teâlânın rızâsına kavuşamaz. Müridin en büyük tehlikesi, mürşidin ondan incinmesindedir. Bundan başka her hatânın tedârîki mümkündür, ammâ pîrin incinmesini hiç bir çâre düzeltemez. Pîrini incitmek, mürid için şekâvet tohumu ekmekdir. Allahü teâlâ bizi bundan korusun. İslâm akâidindeki bozukluk ve şerî'atin emr ve yasaklarına ri'âyetsizlik, hep onun netîcelerindendir. Kalbe âid hâllerden ve kendinden geçmelerden ne diyeyim. Mürşidini incitmekle berâber hâlâ kalb hâllerinden bir eser, alâmet kalmışsa, onu istidrâc bilmelidir ki, sonunda onu harâb

edecek ve zarardan başka hiç bir netice vermiyecektir. Allah yolunda olanlara selâm olsun.

39. FIKRA: Kalb, âlem-i emirdendir. Kendisine âlem-i halka karşı bir alâka ve sevgi verildi de, âlem-i halka [insana] indirildi ve insanın göğsünün sol tarafında bulunan yüreğe husûsî bir alâka ve bağlantısı oldu. Pâdişâhın bir süpürgeci kızı âşık olup, o süpürgeci, hizmetçi kızın kulübesine gitmesi gibi, kalb de yürek kulübesine girdi.

Kalbden dahâ latîf olan rûh, eshâb-ı yemînden, ya'nî sağ taraf ehlindendir.

Rûhun üstünde bulunan diğer üç latîfe, “İşlerin hayırlısı ortada olandır” şerefiyle şereflenip, ortada oldu. Hangisi dahâ latîf ise, ortaya dahâ yakın ve uygun bulundu. Ancak sır ve hafî, ahfânın iki tarafında olup, biri sağında [hafî], diğeri [sır] solundadır.

Hislere [duygulara] çok yakın olan nefis, dimâğa [beyne] alâkalıdır.

Kalbin terakkîsi [ilerlemesi] rûh makâmına ve rûhun üstündeki makâmlara kavuşmasıyla olur. Bunun gibi rûh ve üstündekiler, kendinden yukarıda makâmlara erişmekle terakkî ederler. Lâkin bu kavuşma, başlangıçta, hâller ile olmakta, sonda ise, makâm şeklinde vuku' bulmaktadır. Nefsin ilerlemesi de, başta hâl yoluyla, kalb makâmına erişmesiyle, sonda ise, makâm i'tibârıyla olmaktadır. En sonunda bu altı latîfe ahfâ makâmına kavuşup, hepsi söz-birliği ile kudî âleme doğru uçar ve kalıb latîfesini boş ve yalnız bırakırlar. Ammâ bu uçuşları da başlangıçta hâl, sonda ise makâm olarak hâsıl olmaktadır.

İşte o zemân fenâ hâsıl olur. Ölümden evvel ölüm dedikleri, işte bu altı latîfenin kalıbdan ayrılmasıdır. Bunların ayrıldıktan sonra, his ve hareketin kalıbdan kalmasının içyüzünü, başka yerlerde bildirmişdim. Oralardan bulup öğre-

nebilirsiniz. Bu küçük kâğıdda, bunları anlatmak mümkün değildir. İşâretle yetiniyoruz.

Şunu da bildirelim ki, bütün latîfelerin bir makâmında birleşip, oradan uçmaları lâzım değildir. Ba’zan kalb ve rûh sözleşip bu işe koyulurlar. Ba’zan üçü, ba’zan dördü berâber uçar. Önce söylediğimiz en kâmil ve temâm olanıdır ve vilâyet-i Muhammedîye “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât” mahsûsdur. Ondan başkası vilâyetin kısımlarından bir kısımdır.

Bu altı latîfe, bedenden ayrılıp, kuds makâmına varıp, onun renk ve sıfatına büründükden sonra, eğer tekrâr kalıba döner ve alâka peydâ ederlerse, makâm-ı kudse olan taalluk-ı hubbî [sevgi bağı]ndan başkası, kalıbın hükmünü alırlar, sıfatları ile sıfatlanırlar ve imtizâc etdikden sonra bir nev’î fenâyâ kavuşurlar ve ölü gibi olurlar ve bu vaktde husûsî tecellîye kavuşup, yeniden hayât bulur ve Bekâ billah makâmı ile şereflenip, Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanır. Bu zemânda ona hil’at ihsân edip, tekrâr âleme döndürürlerse, hâli **denâdan tedellâya** ulaşır. İnsanları kemâle erdirmeye ni’metine kavuşur. Eğer geri göndermezler ve **denâdan sonra tedellâ** hâsıl olmazsa, uzlet evliyâsından olur, tâlibleri terbiye, eksikleri temâmlamak, ya’nî insanları irşâd edip, kemâle kavuşturmak, onun eli ve vâsıtası ile olmaz. İşâret ve remz ile bidâyeti ve nihâyeti anlatmak bu kadar olur. Ammâ bu sözleri tam anlamak, bu mertebelere kavuşmamış, bu menzîl ve konaklardan geçmemiş olanlara mümkün değildir. Hidâyet üzere olanlara ve Muhammed Mustafânın “sallallahü aleyhi ve sellem” izinden gidenlere selâm olsun!

40. FIKRA: Allahü teâlâ ezelden ebede kadar bir kelâmı söyleyicidir. O kelâm bölünmez ve parçalanmaz. Çünkü, sükût ve söylememek Allahü teâlâ hakkında muhâldir. Şaşılacak ne var ki, orada ezelden ebede kadar denen

zemân bir ândır. Çünkü, Allahü teâlâ üzerinden zemân geçmez. Bir ânda, basît bir sözden başka ne vâkı' olabilir. İşte o tek bir söz, çeşitli bağlantıları i'tibâriyle, kelâmın bu kadar çok kısımlarına esâs olmaktadır. Meselâ bir işin yapılmasını öngörüyorsa, emr, bir yasağın yapılmamasını gösteriyorsa, nehy, bir şeyi haber veriyorsa, haber olarak ortaya çıkıyor. Ya'nî demek istiyoruz ki, geçmiş ve geleceğe âid haberler, bir takım kimseleri zora sokuyor ve öncelik ve sonralık ifâde eden sözler, o şeyin önceliğine ve sonralığına delil gösteriliyor. Hâlbuki burada süâlî ve zorluğu gerektirecek bir durum yoktur. Zîrâ geçmiş ve gelecek, dalâlet edenin husûsî sıfatlarından olup, o bir ânın yayılmasından [genişlemesinden] hâsıl olmaktadır. Gösterdiği şey [medlûl] mertebesinde, o bir ân kendi hâlinde olup, hiç bir inbisât [yayılma, genişleme] hâli yoktur. Geçmiş ve geleceğin orada yeri yoktur.

Akl sâhibleri demişlerdir ki, o bir ânın mâhiyyeti, vücûd-i hâricî [dışarıda bulunma] i'tibâriyle ayrı, vücûd-i zihnî [zihinde bulunma] bakımından başka sıfattır. O hâlde tek bir şeyde ayrı ayrı sıfatlar ve gerekleri, varlığın ve kimliğin değişmesi bakımlarından câiz oluyor da, gerçekte birbirinden ayrı olan dâl [gösterme] ve medlûl [gösterilen, işâret edilen] de niçin olmasın; evleviyyetle câiz olur. Ezelden ebede kadar tek bir ândır sözü, kelime bulunamadığı içindir. Yoksa orada ân demenin de yeri yoktur. Orada ân demek de, zemân demek gibi ağır ve yersiz kalır.

Şunu da beyân edeyim ki, mümkün [kul] kurb-i ilâhî [Alaha yakınlık] makâmlarında, adımını imkân [mahlûk] dâiresinin dışına atarsa, ezel ve ebedi birleşmiş bulur. Resûl-i ekrem efendimiz “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” mi'râc gecesi, yükselme makâmlarında Yûnus aleyhisselâmı balığın karnında, Nûh aleyhisselâmı Tufânda, Cennetlikleri Cennetde, Cehennemlikleri Cehennemde gördü. Es-hâb-ı kirâmın zenginlerinden Abdürrahmân bin Avfı “radı-

yallahü anh” diğerlerinden, âhiret zemânı ile yarım gün, dünyâ zemânı ile beşyüz sene sonra Cennete girerken gördüğünde, geç kalmasının sebebini sormuş ve hesâbının çokluğundan, çektiği sıkıntılarını anlatmıştır. Bütün bunlar hep tek bir ânda görülmüşdür. Orada geçmiş ve geleceğin yeri yokdu.

Bu fakîre de, zemân zemân Habîbullahın “aleyhissalâtü ves-selâm” sadakası olarak, bu hâl hâsıl olmaktadır. Bir def’asında, meleklerin hazret-i Âdeme “aleyhisselâm” secde ettiklerini ve dahâ başlarını o secdeden kaldırmadıklarını ve illiyyûn meleklerinin ise, bu emrle emr olunmadıklarını, müşâhe ettiklerinde [Allahü teâlânın tecellîlerinde] kendinden geçmiş, o huzûr ve nûra dalmış olarak, âhiret için söz verilmiş hâllerin o bir ânda keşf olunduğunu gördüm. Bu hâllere şâhid olduğum zemândan beri epey bir vakit geçdiğinden, âhiret hâllerini geniş yazmıyorum. Zîrâ hâfızama tam güvenemiyorum. Fekat şunu bilmek lâzımdır ki, bu hâller, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” hem bedenine, hem de mubârek rûhlarına olmuşdu. Hem gözle, hem de kalble görmüşdü. Ona tufeyli olan başkalarına, eğer bu hâller, Ona tâbi’ olmanın bereketi olarak verilirse, ya’nî hâlleri görürlerse, rûhları ve kalb gözleri ile görmüş olurlar.

Beyt:

***Onun kâfilesine bilirim yetişemem,
Yetişir, o kervânın cingırağın işitsem.***

Aleyhi ve alâ âlihis-salâtü vet-teslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ.

41. FIKRA: Tekvîn. Vâcib-ül vücûdün hakîkî [sübûtî] sıfatlarından biridir. Eş’arîler **Tekvîni** izâfî sıfatlardan sayarlar. Âlemin var olmasında **kudret** ve **irâde** sıfatlarını kâfi bilirler. Ammâ doğrusu **Tekvîn**, diğer sıfatlar gibi hakîkî bir sıfattır.

Kudret ve **irâdeden** başkadır. Bunun açıklamasında deriz ki:

Kudret, bir işi yapmak ve yapmamakda gücü yetmek demektir. **İrâde** ise, kudretin ta'rîfinde bulunan, yapmak veyâ yapmamakdan birini dilemektir. O hâlde kudretin rütbesi, [yeri] irâdeninkinden öncedir. Hakîkî sıfatlardan bildiğimiz **tekvîn**in yeri ise, **kudret** ve **irâdeden** sonradır. Bu sıfatın işi, bir şeyin yapılması veyâ yapılmamasını diledikten sonra, o dilenen şeyi yaratmaktır. O hâlde, kudret, bir işe gücü yetmek, irâdet, o işi yapmağı dilemek, tekvîn de onu vücûde getirmek, ya'nî yaratmak demektir. O hâlde Tekvîn muhakkaktır. Bu istitaatin [gücü yetmenin] me'al-fi'l [işle birlikte] olmasına benzer ki, Ehl-i sünnet âlimleri, kulda bunun bulunduğunu söylemişlerdir. Şübhe yokdur ki, bu istitaat [gücü yetme] kudretin sübûtünden sonradır. Hattâ irâdenin o işe bağlanmasından sonra olmakda ve meydâna gelmek [yaratılmak] bu istitaate bağlıdır. Belki o istitaat, işin olmasına sebebedir; orada olmamak söz konusu değildir.

Tekvîn sıfatının hâli de böyledir. Onunla meydâna gelmek, bir nev'î îcâbdır, ammâ bu îcâb [gerekli olma] Vâcib teâlâyâ zarar vermez. Çünkü Onun sübûtü, kudretin tahakkukundan sonradır ki, kudret bir işi yapmak veyâ yapmağa gücü yetmek demektir. İrâdenin tahsîsinden de sonradır. Felsefecilerin dediği buna uymuyor. Birinci şartı [dilerse, yapar] vâcib-üs-sıdk bildiler. İkinci şartı [dilemezse ya'nî olmamasını dilerse, yapmaz], mümteni-üs-sıdk bilip, irâdeyi aradan çıkardılar. Sarîh olan îcâb olmasıdır. Allahü teâlâ bundan çok yüksektir. Bir îcâb ki, ikisinden birinin tahsîsinden ve irâdenin taallukundan sonra ortaya çıkar, ihtiyârî îcâb etdirir. Ve onu kuvvetlendiren ihtiyârî nefy etmez. **(Futûhat-ı Mekkiyye)** sâhibinin görüşü de, hükemânın re'yine uygun olmuştur. O da kudretin ilk şartını vâcib-üs-sıdk, ikincisini mümteni-üs-sıdk bilmiştir. Bu söz

îcâb olup [mecbûriyyet bildirip], irâdeye iş kalmamakdadır. Çünkü iki müsâviden [eşit ağırlıkda olan iki sıfatdan] biri burada aradan çıkarılmış oluyor. Eğer bu ma'nâyı tekvîn için söyleselerdi, yeri vardı. Çünkü, o îcâb şâibesinden uzaktır. Bu çok ince bir fark olup, bunun îzâhına çok az kimse girmişdir. Mâtüridî âlimleri her ne kadar bu sıfatın bulunduğunu söylerlerse de, bizim yazdığımız kadar ince ve keskin bakışla bakamadılar. Sünnet-i seniyyeye “alâ sâhibihassalâtü ves-selâmü vet-tehiyye” çok tâbi’ olmaları, onları bu husûsda mümtâz kılmışdır. Diğer kelâmcılar onların vardığı yere varamadılar. Bu fakîr Mâtüridî âlimlerinin sofralarından dökülen ve artanlarla beslenmişim. Allahü teâlâ, Peygamberlerin efendisi “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ” hurmetine bizi onların doğru i’tikâdları üzere bulundursun!

42. FIKRA: Allahü teâlâyı görmek, âhirette mü'minlere hakdır [olacaktır]. Bu öyle bir mes'eledir ki, Ehl-i sünnet ve cemâ'atden başka, hiç bir islâm fırkası ve felsefecilerden hiçbirisi, bunu câiz görmemiştir. Onların inkârlarına sebep, gâibin şâhide kıyâs edilmesi ve bunun ise, fâsid olmasıdır. Görülen bîçûn ve bîçigüne olunca, onunla alâkalı olan görme de, bîçûn [nasıl olduğu bilinmiyen bir görme] olacaktır. Ona inanmalı, nasıl olacağı ile meşgûl olmamalıdır. Bu sırrı bugün evliyânın en seçkinlerine izhâr etdiler. Her ne kadar görme yoksa da, görmemezlik de yokdur. Ya'nî, Onu görür gibidir. Kıyâmetde [Cennetden] bütün mü'minler Hak teâlâyı baş gözüyle göreceklerdir. Ammâ anlayamayacaklardır. **(Onu gözler idrâk edemez)** âyet-i kerîmedir. İki şey idrâk edecekler: Biri, gördüklerine ilm-i yakîn, diğeri rû'yete bağlı olan lezzeti duyma. Rû'yetin levâzımından bu iki şeyden başkası yokdur.

Bu konu, kelâm ilminin en derin ve zor bahslerindendir. Akl bunu bulmağa ve anlatmağa yeterli değildir. Âlimler ve mutesavvulardan Peygamberlere tâbi' olanlar, nübüvvet

nûrlarından alınmış firâset nûru ile bunu anlamışlardır. Bunun gibi, aklın, isbâtından âciz kaldığı ve hayrân olduğu ilm-i kelâmın diğer bahslerini, sâdece Ehl-i sünnet âlimleri firâset nûru ile bilmişlerdir. Mutesavvuflarda ise, firâset nûru ile birlikde keşf ve şühûd da vardır. Keşfle firâset arasındaki fark, hadsiyyâtla hissiyyât arasındaki fark gibidir. Firâset, nazarî olanları hadsiyyât yapar, keşf ise, hissiyyât yapar. Ehl-i sünnetin söyledikleri ile, muhâliflerinin akla uyup, inkâr ettiklerinin hepsi, bu kabîlden olup, firâset nûru ile bilmişler ve sahîh keşfle müşâhede etmişlerdir. Eğer bu mes'elelerin beyânında bir îzâh yaparlarsa, maksad nazar ve delîlle isbât değil, anlatma ve uyarmadır. Zîrâ onların tasvîrinde aklın nazarı [bakışı] kördür. Şaşılır o âlimlere ki, bu mes'elelerde kendilerini istidlâl [delîl getirme] makâmında görürler ve delîlle isbât etmek isterler ve muhâliflerine tam bir huccet gösterirler. Ammâ bunu da yapamazlar ve temâmına erdiremezler. Muhâlifleri de düşünürler ki, onların mes'eleleri de, kendi istidlâlleri gibi za'îf ve eksikdir.

Meselâ, Ehl-i sünnet âlimleri, istita'atin [gücü yetmenin] fi'le berâber olduğunu isbât etmişler [bildirmişler]dir. Bu mes'ele doğru mes'elelerden olup, firâset nûru ve sahîh keşfle bilinmiştir. Ammâ bunun için getirdikleri delîller, za'îf ve eksikdir. Bu mes'elenin isbâtında onların delîllerinin en kuvvetlisi iki zemânda a'razın devâm etmemesidir. Çünkü a'raz [sıfat] devâm ederse, a'razın kıyâmının [varlıkta durmasının] a'razla olması lâzım gelir ki, bu muhâldir. Muhâlifler bu delîli za'îf ve eksik bulunca, bilemediler ki, onların bu husûsda ve benzeri husûslarda tâbî' oldukları şey, nübüvvet nûrundan alınmış firâset nûrudur. Ammâ bu bizim kusûrumuz olup, hadsî ve bedihî olanları muhâliflerin nazarında, nazarî yapıyoruz ve isbâtı için çok zorluklara giriyoruz. Ya'nî bize hadsî ve bedihî olanlar, muhâliflerimize huccet değildir. Varsın olmasın; bize bildirmek ve duyurmaktan başka vazîfe verilmemiştir. İslâmın güzelliğini benimseyen-

ler, ister istemez kabûl edeceklerdir. İslâmın güzelliğinden nasîbi olmayanların ise, inkârları artmayacaktır.

Ehl-i sünnet âlimleri arasında, Şeyh-ül islâm şeyh Ebû Mansûr Mâtürîdî hazretlerinin eshâbının yolu ne kadar güzeldir ki, maksadla yetindiler ve felsefî incelemelerden yüz çevirdiler. Nazar ve istidlâl yolu, felsefecilerin yaptığı gibi, Ehl-i sünnet ve cemâ'at âlimleri arasında şeyh Ebûl Hasen Eş'arîden neş'et etmiş [ortaya çıkmış]dır. Ehl-i sünnetin i'tikâd bilgilerini felsefî istidlâllerle [aklî deliller getirerek] temâmlamak istedi. Ammâ bu çok zor bir işdir ve muhâlifleri din büyüklerine karşı cesâretlendirmek ve selef-i sâlihînin yolunu terk etmektir. Allahü teâlâ bizi, nübüvvet nûrlarından alınmış olan Ehl-i sünnet âlimlerinin sağlam rey ve görüşleri üzere bulundursun!

43. FIKRA: (Rabbinin ni'metlerini dile getir) âyet-i kerîmesine uyarak, bu büyük ni'meti bildirmek için derim ki: Bu fakîrin Ehl-i sünnet ve cemâ'at âlimlerinin bildirdikleri kelâm-daki i'tikâd bilgilerinin doğruluğuna öyle bir yakînîm [kuvvetli îmânîm] vardır ki, o yakînînin yanında, en açık ve bedihî olan yakînler, zan, hattâ vehm gibi kalır.

Meselâ kelâm mes'elelerinin herbiri için hâsıl olan yakînî [îmânî], güneşin varlığına olan yakînîm [inancım ve kabûlüm] ile karşılaşırsam, ikincisine birincinin yanında yakın demek, çok ağır ve esef verici gelir. Aklla iş yapanlar bu sözümü ister kabûl etsinler, ister etmesinler. Hattâ kabûl etmeyeceklerdir. Çünkü bu mevzu', aklın görüşünün ve düşünüşünün ötesindedir. Zâhire [dış görünüşe] bakan aklın bu makâmdan inkârdan başka nasîbi yoktur.

Bu işin esâsı ve hakîkati şudur ki, yakîn kalbin işidir. Kalbin güneşin varlığına yakînî, habercileri gibi olan hislerin [duygu organlarının] vâsıtası ile. Ammâ kelâm mes'elelerinden bir mes'ele hakkında kalbde hâsıl olan yakîn, herhangi bir organ ve kişi tarafından olmayıp, ihsânı bol olan

Allahü teâlâdan ilhâm yoluyla ve vâsitasız olarak alınmıştır. O hâlde birinci yakîn, ilm-ül yakîn mertebesinde, ikinci yakîn ayn-ül yakîn mesâbesindedir. Aralarında çok fark vardır. Mısra’:

Hiç, işitmek görmek gibi olur mu?

44. FIKRA: Allahü teâlânın fadlı ve ihsânı ile tâlibin sînesi, bütün arzû ve murâdlardan boşalır ve Allahü teâlâdan başka hiçbir isteği kalmazsa, o zemân yaradılışından mak-sad ne ise, ele geçmiş ve kulluğun hakîkati yerine gelmiş olur. Bundan sonra, eğer nâkısaların terbiyesi [yetiştirilmesi ve olgunlaştırılması] için geri gönderilmesi istenirse, kendi tarafından ona irâde ve ihtiyâr verilir de, söz ve fi’ldeki ta-sarruflarında muhtâr ve mucâz [serbest ve iznli] olup, me’zûn olan kul gibi olur.

Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanmak olan bu makâm-da, irâde [istek] sâhibi, ne isterse, başkaları için ister ve hep başkalarının menfe’atini göz önünde bulundurur. Kendi menfe’at ve çıkarını düşünmez. Vâcib teâlânın irâdesi işte öyledir ve âyet-i kerîmede, **(En büyük sıfatlar Allahındır)** buyuruldu. Bu irâde sâhibinin kendi menfe’atini düşünmesi lâzım değildir, hattâ câiz değildir. Çünkü bu irâde sâhibi ne isterse, olur. O hâlde kendi menfe’atini düşünmesi ve göz önünde tutması şirkdir ve kulluk bunu kaldırmaz. Allahü te-âlâ Habîbine “aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm”, **(Muhak-kak ki, Sen istediğine hidâyet veremezsin. Lâkin Allah dilediğini hidâyete getirir)** buyurmakla, insanların Efendi-sinin irâdesinde duraklama olunca, başkaları kendi için na-sıl isteyebilirler.

Aynı şekilde, bu irâde sâhibinin bütün isteklerinin Hak teâlânın rızâsına uygun olması lâzım değildir. Görmez misin ki, O insanların en büyüğü Efendimizin “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” ba’zı davranışlarına ve sözlerine Allahü te-âlâ tarafından i’tirâz vâkı’ oldu. Nitekim Tahrîm sûresi birin-

ci âyetinde, **(Ey Peygamberim! Zevcelerinin gönül rızasını arayarak, Allahın sana halâl kıldığını, niçin harâm edersin. Bununla berâber üzülme, Allah Gafûr ve Rahîmdir** [magfireti boldur ve çok merhametlidir]), Âl-i İmrân sûresi 161. âyetinde, **(Bir peygamber için emânete [ganîmet malına] hıyânet hiç olmuş şey değildir)**, Tevbe sûresi, 43.cü âyetinde, **(Ey büyük Peygamber! Allah senden hüznü gidersin! Doğru söyleyenler belli oluncaya kadar ve yalancılar bilinciye kadar, niçin beklemeyip, onlara izin verdin)** buyuruyor. Buradaki afv kelimesi, bir taksiri hâtırlatıyor. Hâlbuki, Allahü teâlâ, kendinin bütün irâde etdiklerinden râzı değildir. Küfr ve günâhlar böyledir.

45. FIKRA: Bu işte benim imâmım [uyduğum] Kelâ-mullahdır ve yine benim bu işimde pîrim [mürşidim] Kur'ân-ı meciddir. Eğer Kur'ân-ı kerîmin hidâyeti olmasaydı, hak ma'bûd olan Allahü teâlâyâ ibâdet yolu açılmazdı. Bu yolda, her latîf ve eltaf [dahâ latîf] “ben Allahım” nidâsı vurur idi ve bu yolun yolcularını kendilerine tapdırırlardı. Çün olan kendini bîçûn sûretinde izhâr ederdi. Teşbîh [benzetilen] ise, kendini tenzîh şeklinde gösterirdi. Burada imkân vücûbla imtizâc, hudûs [sonradan olma] kadîm olanla karışıkdır. Bâtıl ise, hak sûretinde ortaya çıkmakda, dalâlet ise hidâyet şeklinde zâhir olmakdadır. Çâresiz sâlik, kör müsâfir gibi olup, her biri “Bu Rabbimdir” diyerek, yüz gösterir. Hazret-i Hak sübhânehü ve teâlâ, kendini, **(Göklerin ve yerin yaratıcısı)** olarak senâ ediyor ve kendisi için: “**Doğunun ve batının** [ya'nî, kâinâtdaki herşeyin] **rabbî**)” diye tanıtıyor ve uruc [yükselme] zemânında, bu sıfatları, hayâli ilahlara arz etdiklerinde, hepsi gayri ihtiyârî bundan kaçındılar ve ortadan kayboldular. Bunun için, **(Üfûl edenleri [batanları kaybolanları] sevmem)** diyerek, yüzünü hepsinden çevirdi ve teveccüh kıblesini, vâcib-ül vücûd olan zâtdan başkası yapmadı. **(Bizi buna hidâyet eden Allahü teâlâyâ hamd olsun. Allahü teâlâ bize hi-**

dây et vermeseydi, biz hidâyete kavuşamazdık. Elbette Rabbimizin Peygamberlerinin söyledikleri, getirdikleri hakdır, doğrudur.)

46. FIKRA: Mürşidimin hizmet ve sohbetinde dört kişi idik. Diğer talebe ve müridler arasında ayrı bir yerimiz ve husûsiyyetimiz vardı. Herbirimizin hazret-i Hâcemize başka davranışı ve ayrı i'tikâdı [bağlılığı ve teslimiyyeti] var idi. Bu fakîr kesin olarak biliyordum ki, böyle bir sohbet, buna benzer bir topluluk, bunun gibi bir terbiye ve irşâd, O din ve dünyânın Serverinden “aleyhi ve alâ âlihîs-salâtü vet-teslimât” sonra hiç bir zemân bulunmamışdır. Bu ni'metin şük-rünü şu sözle yerine getirdim: “Her ne kadar insanların En Hayrlısının “aleyhi ve alâ âlihissalâtü ves-selâm” sohbetine yetişmedimse de, hazret-i Hâcenin sohbetinden de mah-rûm kalmadım.”

Hazret-i Hâcemiz, diğer üçü için buyurdular ki, filân beni tekmiîl sâhibi biliyor, ammâ irşâd sâhibi bilmiyor. Ona göre irşâd makâmı, tekmiîl [kemâle getirme] makâmından yük-sekdir. Filânın ise, bizimle işi yok. Üçüncüsü için ise, o bizi inkârdadır [kabûl etmiyor] buyurdu. Her birimiz hazret-i Hâceye olan i'tikâdımıza göre, ondan nasîb aldık.

Bilmek lâzımdır ki, müridin mürşidinin üstünlüğüne ve onun en kâmil olduğuna i'tikâdı, ona olan muhabbeti netîcesidir ve ifâde [fâide verme] ve istifâde [fâidelenme] sebebi olan münâsebetin, berâberliğin ve sohbetin meyvesidir. Bununla berâber, mürid mürşidini, dînimizde üstünlüğü, fazîleti bildirilmiş olan zâtlardan üstün tutmamalıdır. Yoksa muhabbetde ifrât etmiş olur. İfrât ise kötülenmiş sıfatlardandır. Şî'iler, Ehl-i Beyt muhabbetindeki ifrâtları yüzünden hak yoldan ayrılıp, perîşân olmuşlar. Hristiyanlar İsâ aleyhisselâma olan aşırı sevgileri sebebiyle, ona “Allahın oğlu” demişler ve ebedî ziyânda kalmışlardır. Lâkin, büyüklükleri ve üstünlükleri kabûllenilmiş olanları hâric tutar ve: “Benim

mürşidim diğerlerinden üstündür” derse, câizdir; hattâ tarîkatde vâcibdir. Bu üstün bilmek, müridin elinde değildir. Hattâ deriz ki, eğer mürid kâbiliyyetli ise, gayr-i ihtiyârî bu i'tikâd onda hâsıl olur ve o muhabbeti ve üstün bilmesi sebebi ile, mürşidin kemâlâtını iktisâb eder. Eğer bu üstün bilmek müridin irâde ve isteği ile olur ve zorlama hâli görülürse, câiz olmaz ve netîce vermez.

47. FIKRA: (Lâ ilâhe illallah) kelimesi ile bütün bâtil ilâhları nefy ve ibâdet olunmağa lâıyk ve müstehak olan Hak teâlâyı isbâtta en yüksek derece odur ki, görülen, bilinen, keşf ve müşâhede edilen ne varsa, sırf tenzîh ve anlaşılmaz, anlatılmaz, vasf edilemez olsa da, hepsini **lânın** [yokdur] altına almalı, isbât tarafında ise, kalbin muvâtâdı [muvâfakâtı, berâberliği] ile sâdır olan **illallah**dan başka hiç bir şey düşünmemelidir.

Beyt:

***Anka kuşu avlanmaz, tuzağını toplar,
Çünkü orda havâdır, yalnız giren tuzağa.***

Hidâyet üzere olanlara ve Resûl-i ekremin “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” izinde gidenlere selâm olsun!

48. FIKRA: Kur'ân-ı kerîmin ve Kâ'be-i Rabbânînin hakîkatleri, Muhammed aleyhissalâtü vesselâmın hakîkatinin üstündedir. Bunun için, hakikat-ı Kur'ân, hakikat-ı Muhammedînin imâmı ve hakikat-ı Kâ'be-i Rabbânî, hakikat-ı Muhammedînin mescûdu [secdegâhı] oldu. Bununla birlikde Kâ'be-i Rabbânînin hakîkati, Kur'ân-ı kerîmin hakîkatinin üstündedir. O mertebede temâmen sıfatsızlık ve renksizlik vardır. Şân ve i'tibârların orada yeri yoktur. Tenzîh ve takdîs dahî o hazrete yanaşamaz. Mısra':

Orada olan her şey, beyândan da yüksektir.

Bu öyle bir ma'rifetdir ki, bugüne kadar evliyâdan hiç

biri bu husûsda ağzını açmamış, dilini oynatmamıştır. Hat-tâ î mâ ve işâretle dahî bundan bahs etmemiştir. Bu fakîri bu büyük ma'rifetle şereflendirdiler ve kendi akranı [ya'nî büyük evliyâ] arasından seçtiler. Bütün bunlar Resûlullah ve Habîbullahın sadakası olarak, Onun hurmetine verilmiştir.

Şunu da bildirelim ki, Kâ'benin sûreti, eşyânın mescûdu [secdegâhı] olduğu gibi, Kâ'benin hakîkati de, eşyânın hakîkatinin secdegâhıdır. Şaşılacak bir söz söylüyorum ki, şimdiye kadar onu kimse işitmedi, bir haberci haber vermedi. Allahü teâlânın bana bildirmesi ve ilhâm etmesi ve bana mahsûs kıldığı fadl ve keremi ile derim ki:

Resûlullahın “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-tehiyyât” âhirete intikâlinden bin bir kaç sene sonra, bir zemân gelecek. O zemân hakikat-i Muhammedî kendi makâmından urûc edecek [yükselecek] ve hakikat-i Kâ'be makâmı ile birleşecek. O zemân hakikat-i Muhammedî, hakikat-i Ahmedî ismini alır ve bir olan Zât-ı ilâhîye mazhar olur ve her iki mubârek ism müsemma ile mütehakkık olur, onun hâlini alır ve önceki makâm hakikat-i Muhammedîden boşalır. Bu hâl, Îsâ aleyhisselâmın gökden inmesine ve Muhammed aleyhisselâmın şerî'ati ile amel etmesine kadar devâm eder. O zemân hakikat-i İsevî, kendi makâmından yükselecek, boş kalmış olan hakikat-i Muhammedî makâmına yerleşir.

49. FIKRA: Lâ ilâhe illallah kelime-i tayyîbesi olmasaydı, Allahü teâlâyâ kim yol bulabilir, tevhîdin yüzündeki örtüyü kim kaldırabilir ve Cennet kapılarını kim açabilirdi. Dağ dağ insanlık sıfatları bu LÂ kazması ile ancak kazılır ve devrilir; yüzlerce nefsanî bağlar bu LÂ ÎLÂHE kelimesinin tekrârı ile koparılır. O bâtil ilâhlar, ancak bu kelime ile ortadan kaldırılır ve İLLALLAH isbât kelimesi ile O hak ma'bûd isbât edilir. Sâlik [büyükler yolunun yolcusu] imkân medâri-

cini [insanlara âid mertebeleri] bu kelimenin yardımı ile aşar. Ârif, vücûbî [ilâhî] yükselmelere, onun bereketi ile kavuşur. O öyle bir kelimedir ki, fi'llerin tecellîlerinden, sıfatların tecellîlerine götürür ve sıfatların tecellîlerinden Zâtın tecellîlerine ulaştırır.

Beyt:

***Lâ süpürgesi ile yolu süpürmez isen,
İllallah serâyına kavuşamazsın aslâ.***

Hidâyet üzre olanlara ve Muhammed Mustafânın izinden gidenlere selâm olsun “aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ!

50. FIKRA: Mahdûm şeyh Şerefüddîn Münîrî, (**Mektûbât**)ında yazıyor ki, Mu'avvizeteyni [Kul-e'üzüleri] farz nemâzlarında okumamalıdır. Zîrâ, Abdûllah ibni Mes'ûd “radıyallahü anh” bu iki sûrenin Kur'ân-ı kerîmden olduğunda cümhûra muhâlefetle, Kur'ândan değillerdir demekdedir. O hâlde kat'î farz olan nemâzlarda, bu iki sûreyi okumamalıdır. Bu fakîr de bunun için okumuyordum. Nihâyet bir gün, bu fakîre gösterdiler ki, bu iki sûre huzûr-i ilâhîye çıkıp hazret-i Mahdûmun kendilerini farz nemâzlarında okumakdan men' etdiklerinden şikâyet ediyorlar ve bizi Kur'ândan çıkardı” diyorlar. O zemândan beri, onları okumamakdan vazgeçip, farz nemâzlarında okumağa başladım. Her ne zemnân bu iki sûreyi farz nemâzında okusam, acîb ve garîb haller müşâhede ediyorum. Gerçekden şer'at bilgilerine baş vurulduğunda, farz nemâzında bu iki sûrenin okunmaması hakkında bir sebep görülmüyor. Hattâ mushafın içindekilerin hepsinin Kur'ân olduğu hakkındaki kesin hükme şübhe bırakmamakdadır. Bununla berâber bu iki sûrenin, nemâzda zamm-ı sûre olarak mezhebde okunmasının vâcib olması zannîdir. [Zîrâ hanefî mezhebinde nemâzda Fâtîha-i şerîfeyi ve herhangi bir zamm-ı sûreyi okumak vâcib, kırâet ise farzdır.] O hâlde, zannî de olsa, bu iki sûre için,

farzda okunmazlar demek, farz-ı muhâl [ya'nî bir an bu sözü kabûllensek bile] hiç bir senede dayanmıyor. Çünkü bunlar Fâtîha-i şerîfe üzerine zamm-ı sûre olarak okunmaktadır. Böyle büyük ve uyulması gereken bir şeyhin böyle bir söz söylemesine ne kadar şaşılsa yeridir.

Ves-salâtü ves-selâmü alâ Seyyid-il beşer ve âlih-il et-hâr.

51. FIKRA: Tesavvuf büyüklerinin yolundan, hattâ islâm milleti ve şerî'atinden büyük pay alanlar, taklîd fitratına ve mütâbe'at yaratılışına sâhib olanlardır. Bu fitrat ve yaratılış kimde dahâ çoksa, nasîbi de çokdur. Burada işin esâsı, taklîdde ve bu yerde esâs mes'ele, mütâbe'atdadır. Peygamberleri “aleyhimüssalevâtü vet-teslimât” taklîd, en yüksek derecelere ulaştırır ve asfîyâya mütâbe'at, yüksek makâmlara erdirir. Ebû Bekr-i Sıddîkda “radiyallahü anh” bu fitrat ziyâde bulunduğundan, hiç duraklamadan, Resûlullahın peygamberliğini tasdîk etmek se'âdeti ile şereflendi ve bütün sıddıkların re'îsi oldu. Ebû Cehl mel'ûnunda, taklîd ve tâbi' olma isti'dâdı az bulunduğundan, o büyük se'âdetle şereflenemedi ve la'netlenmişlerin önderi oldu.

Mürîd kavuştuğu her kemâle, mürşidini taklîdle kavuşur. Mürşidin hatâsı mürîdin savabından [doğrusundan] iyidir. Bunun için Ebû Bekr-i Sıddîk “radiyallahü anh”, Resûl-i Ekrem “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” bir sehvi [yanılması] olmağı tercîh ediyor ve: (Âh, ne olaydı, Muhammedin “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” bir sehvi [yanılması] olaydım) buyuruyor. Resûlullah Efendimiz “aleyhis-salâtü ves-selâm”, **(Bilâlin sini [S harfi], Allah katında şındır)** buyurdu. Çünkü hazret-i Bilâl-i Habeşî “radiyallahü anh” arab değildi. Yabancı idi, ya'nî Habeşli idi ve ezân okurken **eşhedü** yerine **eshedü** derdi ve Allah katında onun **eshedüsü**, **eşhedü** olarak kabûl edilirdi. O hâlde Bilâl-i Habeşînin “radiyallahü anh” hatâsı, başkalarının doğ-

rusundan dahâ iyi ve makbûl olmakdadır. Mısra’:

Senin eşhedüne güler, Bilâlin eshedüsü.

Azîzlerden birinden işitdim. Dedi ki, meşâyıhdan nakl edilen ba’zı düâlarda, her nasılsa ba’zı şeyhler hatâ etmişler ve aslına uygun okumamışlar. Ammâ eğer onlara tâbî’ olanlar, o düâları aslı üzere değil de, şeyhlerinin okuduğu gibi okurlarsa, yine te’sîri görülür. Eğer şeyhlerinin okuduğu gibi değil de, doğru okurlarsa, te’sîri görülmez. Allahü teâlâ Habîbinin hurmetine “aleyhi ve alâ cemi’il-enbiyâ-i vel-mürselîn ve alâ mütabi’ihim-üs-salevâtü vet-teslimât” bizi peygamberlerini taklîd ve evliyâsına tâbî’ olmak üzere bulundursun!

52. FIKRA: Muhammedün Resûlullah “sallallahü te-âlâ aleyhi ve âlihi ve sellem”, Resûllerin, ya’nî bütün peygamberlerin “aleyhi ve aleyhimüs-salevâtü vet-teslimâtü vet-tehiyyât” efendisidir, büyüğüdür. Nerede kaldı ki, diğer insanlardan yüksek olmasın. Hâlbuki Îsâ ve Mûsânın “aleyhimesselâm”, mertebe ve isti’dâdlarına göre zâtın tecellîlerinden nasîbleri vardır. Nitekim Allahü teâlâ Mûsâ aleyhisselâma: **(Ben Seni kendime [zâtım için] Peygamber seçtim.)** [Tâhâ sûresi, 41.ci âyet-i kerîmesi] buyurdu. Îsâ aleyhisselâm ise, **rûhullah** ve **kelimetullah** olmakla, Resûlullah Efendimiz ile münâsebeti çokdur. Ammâ İbrâhîm aleyhisselâm, sıfatların tecellîsine kavuşmuş olmakla berâber, keskin ve ileri görüşlüdür. Zâtın tecellîsi makâmında bizim Peygamberimize “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” müyesser olan husûsî şân ve mertebe, İbrâhîm aleyhisselâma, sıfatların tecellîsi makâmında hâsıl oldu. Tabî’i ki aralarındaki isti’dâd göz ardı edilmeyecek. O hâlde bu bakımdan O, hazret-i Îsâ ve hazret-i Mûsâdan efdal [üstün] olur ve hazret-i Îsâ da hazret-i Mûsâdan efdaldır ve onun mertebesi hazret-i Mûsânın fevkindedir. Keskin görüşlü ve ayırıcı bakışlıdır. Onlardan sonra Nûh “aleyhisselâm” gelir. Nûh aley-

hisselâmın makâmı, sıfatlar makâmında İbrâhîm aleyhisselâmın makâmından dahâ yukarıda ise de, İbrâhîm aleyhisselâmın o makâmında husûsî şânı ve keskin görüşü vardır ki, başkasında yoktur. Lâkin evlâd-ı kirâmının, Ona tâbî' olmak ve Ondan gelmekle, Onun makâmından da nasîbi vardır. Âdem aleyhisselâm ise, Nûh aleyhisselâmdan sonradır “alâ nebiyyinâ ve alâ cemî'ihimûs-salevâtü vetteslimât”. Bu anlatdıklarımı bana Rabbim bildirdi ve keremi ile ilhâm eyledi. Her şeyin en iyisini Allahü teâlâ bilir.

53. FIKRA: Seyri, ya'nî tesavvuf yolundaki ilerlemesi, ism ve sıfatların tafsîline düşmüş olan sâlikin, hazret-i Zâta kavuşma yolu tıkanmıştır. Çünkü ism ve sıfatların nihâyeti yoktur ki, onları aşdıktan sonra nihâî maksada kavuşabilirsiniz. Meşâyih bu makâmdan haber vermiş olup, kavuşma mertebelerinin nihâyeti yoktur demişlerdir. Çünkü mahbûbun kemâlleri nihâyetsizdir. Burada kavuşmaktan murâdla- rı, ism ve sıfatlarla alâkalı kavuşmadır.

Mes'ûd o kimsedir ki, ism ve sıfatlardaki seyri icmâlen vâkı' olur da, sûr'atle hazret-i Zâta “teâlâ ve tekaddes” kavuşur.

Zâta kavuşmuş olanların nihâyet-ün-nihâyeye, ya'nî varılabilecek en son makâma kavuştukdan sonra, da'vet için geri dönmeleri lâzımdır. O mertebeden geriye dönüş olmaz diye bir şey yoktur. Ortada olanlar böyle değildir. Onlar isti'dâdlarının nihâyetlerine kavuştukdan sonra, geriye dönebilirler; dönmeyip bulundukları makâmında kalabilirler de. O hâlde nihâyete varmış olanların, bütün mertebelere kavuşması mümkündür, hattâ lâzımdır. İsmilerin ve sıfatların tafsîlinde ilerliyen ortaldakiler için kavuşma mertebelerinin sonu yoktur. Bu ilm de, bu fakîre mahsûs olan ilmlerdendir. Her şeyin en doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

54. FIKRA: Rızâ makâmı, bütün vilâyet makâmının üstündedir. Bu yüksek makâmın ele geçmesi ise, sülûk ve

cezbeyi temâmladıkdan sonradır.

Eğer denirse ki, Allahü teâlânın Zâtından, sıfatlarından ve fi'llerinden râzı olmak vâcibdir ve îmânın kendisinde zâten vardır. O hâlde bütün mü'minler için, Allahü teâlâdan, sıfat ve fi'llerinden râzı olmak gerekdir. İş böyle olunca, sü-lûk ve cezbenin temâmından sonra hâsıl olur demenin ma'nâsı nedir?

Cevâbında deriz ki, îmânın diğer esâsları gibi, rızânın da bir sûreti, bir de hakîkati vardır. Başlangıçta hâsıl olan sûretidir; nihâyetde ise hakîkatidir. Bir rızâsızlık olmayınca, şer'îatin zâhiri, rızâ hâsıl olmuşdur der. Aynen kalbin tasdîki gibidir. Tasdîki bozan veyâ gideren bir hâl bulunmadıkça, tasdîk ele geçmiştir denir. Bizim burada kasd ettiğimiz, rızânın hakîkatinin hâsıl olmasıdır, sûretinin değil. Her şeyin en iyisini Allahü teâlâ bilir.

55. FIKRA: Sünnet-i seniyye üzere amel etmek için çok çalışmalıdır. Bid'atden sakınmak için de bir o kadar gayret lâzımdır. Bilhâssa sünneti kaldıran bir bid'atden, dahâ çok kaçınmalıdır. Resûl-i Ekrem "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem", **(Bizim bu dînimizde, ona uymıyan bir şey ortaya çıkaranın, bu uydurduğu şey red edilir)** buyurmuşken, dîn kemâle gelmiş ve temâmlanmış iken, bir takım kimsele- rin, dinde bir takım yenilikler [reformlar] ihdâs etmelerine ve bu uydurmalarla, dîni temâmlıyoruz sözlerine çok şaşılır. Bu uydurdıkları şeyler ile, sünnetin ortadan kalkacağından hiç korkmuyorlar. Meselâ sarığın sarkan ucunu iki omuz arasından arkaya sarkıtmak sünnetdir. Bir takım kimseler bu sarkan kısmı sol taraftan sarkıtıp, bunu yapmakla ölüye benzemeyi kasd ediyorlar. Büyük bir kalabalık da bu işde onlara uyuyor. Bilmiyorlar ki, bu hareketleri sünneti ortadan kaldırıp, bid'ate götürüyor ve harâma ulaştırıyor. Muhammed Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" benzemek mi, yoksa ölüye benzemek mi dahâ iyidir. Sallallahü aleyhi

ve sellem efendimiz, ölmeden evvelki ölümle şereflenmiştir. O hâlde ölüye benzemeyi arıyorlarsa, en münâsibi yine Ona “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” benzemektir.

Ölünün kefenine sarık koymak bid’at olunca, bunun sarkan kısmı üzerinde fikr yürütmek ve bununla dîni temâmlıyoruz demek, dahâ çok şaşılacak bir hâldir. Sonra gelenlerden ba’zıları, âlimlerin kefenine sarık da koymalıdır demeleri, bu fakîre göre fıkıh mes’elelerinde değişiklik olur ve değişiklik ile dînin hükmünü kaldırmak arasında fark yoktur. Allahü teâlâ bize, Muhammed Mustafânın “sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem” sünnetine tâbi’ olmakda sebât ve devâmlılık ihsân eylesin!

56. FIKRA: Bir gün cinnîlerin hâllerini bu fakîre gösterdiler. Gördüm ki, cinnîler sokaklarda insanlar gibi dolaşırlar. Her cinnînin başının üzerinde müvekkel [onunla vazîfeli] bir melek vardır. Her bir cinnî o meleğin korkusundan başını kaldırıp, sağına, soluna bakamaz. Bağlı ve tutuklular gibi dolaşırlar ve aslâ o meleğe muhâlefet edemezler. O zemân bildirildi ki, sanki o meleğin elinde demirden bir gürz vardır ki, eğer cinnîden az bir muhâlefet görse, bir vuruşla onun işini bitirir. Beyt:

***O Allah ki, alçağı, yüksekleri yaratdı,
Her elin üzerinde bir başka et yaratdı.***

57. FIKRA: Velî, bulduğu her kemâlî ve kavuştuğu her derece ve makâmı, kendi Peygamberine mütâbe’atle, tu-feyli olarak bulur ve kavuşur. Eğer peygambere mütâbe’at olmasaydı, îmânın kendisi bile yüz göstermezdi, nereden kaldı ki, yüksek derecelere çıkaran yol ona açılmış olsun. O hâlde Velîde, Nebîde bulunmayan cüz’î bir fazîlet ve yüksek derecelerden husûsî bir derece hâsıl olursa, peygamberinin de o cüz’î [kısmî] fazîletden ve husûsî dereceden tam nasîbi olur. Çünkü o kemâlin ele geçmesi, Peygamberine tâbi’ olmak sebebiyledir. O, sünnetine uymanın meyvelerinden

bir meyvedir. O hâlde o Peygamberin o kemâlden tam nasîbi ve hissesi olur. Nitekim Peygamber efendimiz “sallallahü aleyhi ve alâ âlihi ve sellem”, **(Kim iyi bir yol açarsa, onun sevâbını aldığı gibi, onunla amel edenlerin sevâbları kadar da sevâb alır)** buyurdu. Lâkin Velî, bu kemâle kavuşmakda ve bu derecenin hâsıl olmasında ondan dahâ öncedir. Velînin nebî üzerine cüz’î olan bu fazîletini câiz görmüşlerdir. Bu kısmî, ya’nî bir bakımdan olan fazîlet, her bakımdan nebîde bulunan üstünlükle çatışmaz.

(Fusûs-ül hikem) kitâbının sâhibinin [Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin], Peygamberlerin sonuncusu, ilm ve ma’rîfetleri vilâyetin sonuncusundan alıyor, buyurması, bu fakîri şereflendirdikleri bu ma’rifet içindir. Bu söz başdan başa şer’îate uygundur. Fusûsu şerh edenler ise, bunun tashîhinde, doğru îzâh ve isbâtında çok zorlanmışlar ve, (Vilâyetin sonuncusu, nübüvvetin sonuncusunun haznedârı gibidir. Pâdişâh kendi hazînesinden bir şey alırsa, onun için bu işde hiçbir noksanlık lâzım gelmez) demişlerdir. İşin esâsı ise, bizim bildirdiğimiz gibidir. O zorlanmaların menşei, işin esâsına varamadıklarına dayanmaktadır. Her şeyin hakîkatini Allahü teâlâ bilir. Vessalâtü ves-selâmü alâ seyyid-il beşer ve âlihîl ether.

58. FIKRA: Velînin vilâyeti, kendi Peygamberinin vilâyetinin kısımlarından bir kısımdır. Velî ne kadar yüksek derecelere kavuşursa, kavuşsun, Peygamberinin derecelerinin kısımlarından bir kısım olmakdan ileri geçemez. Kısım ve parça ne kadar büyük olsa da, külden, ya’nî bir şeyin bütününden küçüktür. “Kül cüzden dahâ büyüktür” mantık kâidesi ve herkesin bildiği bir gerçektir. Cüz’ün külden [parçanın bütününden] dahâ büyük olduğunu sanmak ahmaklık ve sefihlik olur. Çünkü bütün, o ve diğer parçalardan meydâna gelmektedir.

59. FIKRA: Vâcib teâlâ ve tekaddes hazretlerinin sıfat-

ları üç kısımdır:

Birincisi, izâfî sıfatlardır. Yaratmak ve rızk vermek gibi.

İkincisi, hakîkî sıfatlardır, bunların izâfî sıfatlara benzer tarafları vardır. İlm, kudret, irâdet, sem', basar ve kelâm sıfatları gibi.

Üçüncüsü, sırf hakîkî sıfatdır. Hayât gibi. Çünkü onda izâfilikden bir karışıklık yoktur. İzâfilikden murâd, âlem ile tealluktur. Bu üçüncü kısım, üç kısmın en yükseğidir ve bütün kısımları kendinde toplamaktadır ve sıfatların esâsıdır. İlm sıfatı, câmi' [toplayıcı] olmakla berâber, hayât sıfatına tâbi'dir ve sıfat ve şüûnât dâiresi, hayât sıfatına kadardır. Matlûba kavuşmanın kapısı da Odur. Hayât sıfatı, ilm sıfatından yüksek olunca, Ona kavuşmak da, elbette, ilm mertebelerini aşdıktan sonra olacaktır. Söz konusu ilm, zâhirî veyâ bâtını olsun, şerî'at ilmi veyâ tarîkat ilmi olsun aynıdır. O kapıdan içeri girenler ise çok çok azdır. Sokakların arkasından bile, içeriye bakmak isteyenler azdır. Bu sırlardan işâretle bile konuşmağa kalkışırsam boğazımı keserler. Beyt:

***Ötesinde bir şey var, anlatmak dahâ zordur,
Bence onu saklamakdan dahâ güzel şey yokdur.***

Hidâyet üzre olanlara ve Muhammed Mustafânın "sal-lallahü aleyhi ve alâ âlihi ve sellem" izinde gidenlere selâm olsun!

60. FIKRA: Allahü teâlâ misli olmakdan münezzehdir. Nitekim Kur'ân-ı kerîmde, **(Misli gibi bir şey yokdur)** buyurulmuştur. Ammâ misâli olabilir demişlerdir. Meseli [benzeri] olmaz buyurmuşlardır. Nitekim âyet-i kerîmede, **(En yüksek meseller [sıfatlar] Allahındır)** buyuruldu.

Sülûk erbâbı ve keşf eshâbına misâl ile tesellî veriyor-

lar ve hayâl ile râhatlık bahş ediyorlar. Bîçûnü çûn misâli ile gösteriyorlar. Vücûbû imkân sûretinde ortaya koyuyorlar. Çâresiz sâlik, misâli, misâlin sâhibinin aynısı, sûreti, sûret sâhibinin kendisi zan ediyor. Bu yüzden Hak sübhânehü ve teâlânın ihâtası sûretini eşyâda görüp, o ihâtanın misâlini âlemde müşâhede ediyor ve zannediyor ki, müşâhede edilen Hak sübhânehü ve teâlânın hakîkî ihâtasıdır. Hâyır, böyle değildir. Allahü teâlânın ihâtası da bîçûn ve bîçigûnedir ve müşâhede edilmekten münezzehtir ve kimse onu keşf edemez. İnanırız ki, Allahü teâlâ her şeyi muhîtdir [kuşatmıştır], ammâ Onun ihâtasının ne ve nasıl olduğunu bilmeyiz. Bizim bildiğimiz o ihâtanın misâli ve benzeridir. Allahü teâlânın kurbu ve mâiyyeti de böyle olup, onlardan mekşûf ve meşhûd olan, benzeri ve misâlidir, hakîkati değildir; belki bunların hakîkatları hâsıl olduğu bilinemeyen mertebelerdir. Allahü teâlânın karîb [yakın] olduğuna ve bizimle olduğuna inanırız. Ammâ yakınlığının ve berâberliğinin hakikatini bilmeyiz. Belki de Resûlullahın hadîs-i şerîfinde gelmiş olan, **(Rabbimiz güler gibi tecelli eder)** ifâdesinin ma'nâsı, misâlinin sûreti i'tibâriyledir. Zîrâ rızânın en yüksek derecesi, misâlde güler gibi sûreti ile şekillenir. El, yüz, ayak, parmak kelimelerinin Hak teâlâ tarafından kendine nisbet edilmesi de, misâli sûret i'tibâriyle olur. Rabbim bana böyle bildirdi. **(Allahü teâlâ dilediğini rahmetine mahsûs kılar; O büyük ihsânlar sâhibidir.)** Ve sallallahü teâlâ alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ve sellem ve bârek.

61. FIKRA: Bu yazıları yazanın, ahvâl, mevâcid, ilm ve ma'rifetleri beyânındaki ifâde ve yazılarında, birbiriyle uyuşmayan ve çatışan bir şeyler anlaşılırsa, vaktlerin ve vaziyetlerin ayrı ayrı oluşuna haml etmelidir. Zîrâ ahvâl ve mevâcidin vakti ayrıdır ve her vaziyetin ilm ve ma'rifetleri başka başkadır. O hâlde aslında uyuşmamak ve çatışmak yok demektir. Ya'nî bunlar da şerî'atdeki hükmler gibi olup, neshden ve tebdilden sonra uyuşmaz ve çatışır görünürler.

Ammâ vaktlerin ve durumların ayrılığı göz önüne getirilirse, o uyuşmazlık ve çatışma kalkar. Bunda Allahü teâlânın hikmetleri ve nice fâideleri vardır. O hâlde kabûlden uzak olma. Ve sallallahü teâlâ alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ve sellem ve bârek.

Bu fevkal'âde güzel ve eşsiz kitâbı toplayan bu za'îf kul, **Hidâye** lakablı **Muhammed Sıddîk Bedahşî Kişmî** derim ki, **(Mebde ve Meâd)** ismi ile bilinen bu yüksek ve şerefli ma'rifetlerin yazılmasını, 1019 [m. 1610] senesi Ramezân-ı şerîf ayının sonlarında i'tikâfda iken bitirdim.